

Boje kao pokazatelj emocija u dječjem likovnom izražavanju

Bajić, Jasminka

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:084032>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-29**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

JASMINKA BAJIĆ

BOJA KAO POKAZATELJ EMOCIJA U DJEČJEM LIKOVNOM IZRAŽAVANJU

Diplomski rad

Pula, rujan, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

JASMINKA BAJIĆ

BOJA KAO POKAZATELJ EMOCIJA U DJEČJEM LIKOVNOM IZRAŽAVANJU

Diplomski rad

JMBAG: 0265006618, redovita studentica

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studij

Predmet: Metodika likovne kulture

Znanstveno područje: Umjetničko područje

Znanstveno polje: Likovna umjetnost

Znanstvena grana: Likovna pedagogija

Mentorica: Breza Žižović, mag. art. paed.

Pula, rujan, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Jasminka Bajić, kandidatkinja za magistra primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Jasminka Bajić

U Puli, rujan, 2016. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Jasminka Bajić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Boja kao pokazatelj emocija u dječjem likovnom izražavanju* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 20.09.2016.

Potpis

Jasminka Bajić

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. EMOCIJE	2
2.1. Vrste emocija	3
2.2. Razvoj emocija	6
2.3. Faktori koji utječu na razvoj emocija	7
2.4. Dječje emocije	8
2.5. Izražavanje emocija	9
3. DJEČJE LIKOVNO IZRAŽAVANJE	12
3.1. Razvoj dječjeg likovnog izražavanja	13
3.2. Faze razvoja dječjeg likovnog izražavanja (Linquetov model)	13
3.3. Ometanje dječjeg likovnog izražavanja	21
3.4. Poticanje dječjeg likovnog izražavanja	22
4. BOJA	24
4.1. Ostwaldov krug čistih boja	25
4.2. Kontrast toplo-hladno	27
4.3. Komplementarni kontrast	27
5. BOJA I DIJETE	30
5.1. Boja u fazama dječjeg likovnog izražavanja	30
5.2. Simboličko i psihološko značenje boja	31
6. ISTRAŽIVANJE	34
6.1. Uvod	34
6.2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	35
6.2.1. Cilj	35
6.2.2. Problemi	35
6.2.3. Hipoteze	35
6.3. Metodologija istraživanja	36
6.3.1. Ispitanici	36
6.3.2. Vrsta, metoda, tehnika i instrumenti istraživanja	36
6.3.3. Postupak	36
6.4. Obrada rezultata	52
6.5. Rezultati i rasprava	54
6.5.1. Rezultati	55

6.5.2. Rasprava	66
7. ANALIZA DJEČJIH RADOVA	69
8. ZAKLJUČAK.....	79
9. LITERATURA.....	81
10. POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA.....	83
11. SAŽETAK.....	87
12. SUMMARY	88

1. UVOD

Djetinjstvo je doba u kojem se djeca često igraju. Ukoliko se djetetu da olovka i papir, ono će spontano početi povlačiti linije i upoznavati njihove čari, igrajući se. Kasnije uz linije i oblike, upoznaje i boju. Dječji crtež je sredstvo dječjeg izražavanja, a boja projekcija unutrašnjih doživljaja djeteta. Djeca svoje emocije pokazuju iskreno i spontano i zbog toga teško kontroliraju izražavanje istih. U dječjem razvoju bitnu ulogu ima njegova okolina, kako u obrazovnom tako i u odgojnom smislu. Odgojni proces ima nekoliko zadataka, od razvijanja sposobnosti, etičkih vrijednosti, izgrađivanja stavova, do oblikovanja karaktera i emocionalnog života. Roditelji su u tom procesu odgovorni od djetetova rođenja, a kasnije u toj ulozi, bitnim dijelom sudjeluju i učitelji. Emocije oblikuju svaki aspekt ljudskog djelovanja. Primarne potrebe javljaju se od najranije dobi, a to su težnja za osjećajem privrženosti, topline i ljubavi. Roditelji su upravo ti koji trebaju zadovoljiti navedene potrebe i poučiti dijete iskazivanju emocija na društveno prihvatljiv način. Međutim, današnji način života i užurbanost, ostavljaju malo vremena i prostora posvećivanju pažnje dječjem emocionalnom razvoju. Iz navedenog proizlazi predmet ovog istraživanja, koji je usmjeren na povezanost boja i emocija u dječjem likovnom izražavanju.

Prilikom postavljanja cilja i hipoteza, bitnu odrednicu imala su dosad provedena istraživanja o povezanosti boja i emocija u dječjem likovnom izražavanju. Djeca pozitivne odnosno ugodne emocije povezuju s toplim i svijetlim bojama, dok negativne odnosno neugodne emocije povezuju s hladnim i tamnim bojama.

Kako bi se bolje i lakše prilagodili okolini, emocije su te koje bi taj proces trebale olakšati i pomoći u zaštiti čovjeka. Primjerice, ljutnja pomaže osobi u obrani, strah u izbjegavanju opasnosti, a tuga preboljeti određeni gubitak. Ako su sve tri navedene emocije zadovoljene i izražene na odgovarajući način, pojavit će se i četvrta, ugodna emocija sreće. Stoga se cilj ovog istraživanja odnosi na četiri vrste emocija (sreća, tuga, ljutnja i strah) te njihov utjecaj na odabir toplih i hladnih boja u dječjim likovnim radovima.

Kako bi se shvatila i razumjela veza između određenih emocija i boja u dječjem likovnom izražavanju, korištena je stručna literatura iz područja psihologije te likovne kulture.

2. EMOCIJE

Pojam emocija dolazi od glagola lat. *emovere*, što znači pokrenuti. Od lat. *ex-*, izvan, i *movere*, pokrenuti. U riječi emocija nalazi se i eng. riječ *motion*, što znači pokret, koja ima isti korijen kao i riječ motor, odnosno stroj. Stoga, prema Chabot, D. i Chabot, M. (2009) proizlazi da su emocije moćni strojevi koji nas pokreću iznutra, ali utječu i na vanjsko ponašanje.

„Emocija je reakcija subjekta na podražaj koji je ocijenio kao važan, a koja visceralno, motorički, motivacijski i mentalno priprema subjekt za adaptivnu aktivnost“ (Milivojević, 2010:19).

Emocija je reakcija bića na neko zbivanje, a njezina posebnost je u tome što ima individualnu doživljajnu kvalitetu. Taj događaj se uz opažanje, može i osjetiti. Prema tome, emocionalne reakcije razlikuju se od drugih reakcija upravo zbog kvalitete osjećaja.

Također, emocije su pojave čija je funkcija uvijek adaptivna jer se teži uspostaviti sklad između vanjskog svijeta i subjektivnog doživljaja. Kada osoba procijeni da je neki događaj značajan, reagirat će osjećajem.

Bitno je razlikovati osjet/senzaciju i osjećaj/emociju. Osjeti su ono što se stalno osjeća, a emocije se osjećaju samo povremeno. Prema gruboj podjeli, osjeti se mogu svrstati u tjelesnu, a emocije u psihičko područje ličnosti. Primjerice, ako se osjeća bol u nekom organu, ista se može protumačiti kao znak bolesti i time aktivirati osjećaj straha za vlastito zdravlje.

Postoji i tzv. maskirana emocija zbog potiskivanja osjećaja, kad je određena emocija neprihvatljiva za subjektni doživljaj. Recimo ako osoba vjeruje da samo slabići osjećaju strah, pojavu vlastitog straha doživjela bi kao dokaz za isti. Takva osoba može osjećati hladnoću jer se u biti boji, a osjet hladnoće je maskirani strah. U tom slučaju osoba nije svjesna emocije straha te će pokušati eliminirati hladnoću tako što će se utopiti. Međutim, time se ne rješava pravi uzrok hladnoće jer na svjesnom planu ostaje odvojena od svog osjećaja (Milivojević, 2010).

Ponašanje u određenim emocijama ne mora biti jednako. Primjerice, agresivno ponašanje se povezuje s emocijom ljutnje, dok bježanje sa strahom. Time se gubi mogućnost biranja reakcije na određeni podražaj.

Smatra se da subjekt ne reagira izravno na podražaje već na značenje koje im pripisuje. Emocije prate određene promjene u unutarnjim organima tzv. visceri. Do promjene dolazi preko simpatičke i parasimpatičke komponente autonomnog živčanog sustava te preko hormona i endokrinog sustava. Također, emocija dovodi do promjena u motoričkom sustavu te utječe na promjenu mišićnog tonusa u različitim grupama mišića. Emocije imaju i nagonsku kvalitetu koja potiče osobu na određenu aktivnost ili pasivnost. Isto tako, potiču mentalne operacije koje dovode do procesa prilagodbe odnosno adaptacije (Milivojević, 2010).

Charles Darwin (1872) objavio je najvažniju do tada napisanu knjigu o emocijama; „Izražavanje emocija u čovjeka i životinja.“ Ističe kako emocije imaju primitivno obilježje te da nisu pod voljnom kontrolom. Razlog za navedeno krije se u vezi sa životinjskim porijeklom i djetinjstvom. Darwin je dao nazive glavnim emocionalnim izrazima poput crvenjenja, stiskanja šaka, mrštenja, plakanja, smijanja, znojenja, drhtanja itd. Primjerice, prezrivo osmjehivanje je ponašanje ostalo od režanja i pripreme za ugriz, dok je plakanje zaostatak vrištanja u djetinjstvu (Oatley i Jenkins, 2003).

„...tjelesne promjene neposredno slijede nakon opažanja zanimljive činjenice...a osjećaj promjena koje se zbivaju jest emocija“ William James (Oatley i Jenkins, 2003:5). James naglašava kako nas emocije tjelesno pokreću; možemo drhtati, znojiti se, otkucati srca i disanje mogu se ubrzati dok primjerice plačemo ili se smijemo. Pretpostavlja se kako emocije daju „obojenost i toplinu“ iskustvu.

Prema Bognar i Dubovički (2012) emocije su prisutne i u nastavi kao ozračje (emocionalna klima) koje može biti ugodno ili neugodno. Smatra se kako emocije imaju snažan učinak na učenje i školsko postignuće jer upravljaju temeljnim funkcijama poput pažnje, percepcije, pamćenja, prosudbe i zaključivanja. Stoga, važno je da učitelji potiču pozitivne emocije kako bi se stvorilo povoljno ozračje odnosno emocionalna klima.

2.1. Vrste emocija

Smatra se kako postoji petnaestak lista osnovnih emocija. Neke od njih su sastavili filozofi poput Descartesa (ljubav, mržnja, želja, radost, tuga i naklonost), Hobbesa (apetit, želja, ljubav, odbojnost, mržnja, radost i žalost) i Spinoze (želja, gorčina i

radost). Plutchik je osnovne emocije međusobno spojio te iznio sastavljene odnosno složene emocije (krivnja = zadovoljstvo + strah, stid = gađenje + strah), a primjer je povezao s bojama (kombinacijom osnovnih boja dobiju se izvedene odnosno sekundarne boje) (Milivojević, 2010).

Podjela emocija može se prikazati kao primarna i sekundarna. Prema Chabot, D. i Chabot, M. (2009) Paul Ekman prepoznao je sedam primarnih emocija: strah, ljutnja, tuga, gađenje, prezir, iznenađenje i veselje, koje se mogu pronaći u svim kulturama bez obzira na rasu, jezik i religiju. Iz primarnih emocija nastaju sekundarne (vidljivo u tablici 1). Od navedenih primarnih emocija samo je jedna pozitivna, a to je veselje, dok su druge negativne.

Tablica 1. Primarne i sekundarne emocije (Chabot, D. i Chabot, M., 2009:40)

Strah	Ljutnja	Tuga	Gađenje	Prezir	Iznenađenje	Veselje
Tjeskoban	Ogorčen	Pogođen	Uzrujan	Ponižen	Začuđen	Srdačan
Brižan	Frustriran	Posramljen	Hladan	Uobražen	Zaprepašten	Ugodan
Uplašen	Bijesan	Pokajanje	Ogorčen	Uvrijeđen	Nestrpljiv	Zadovoljan
Kriv	Nestrpljiv	Skršen	Zgađen	Odbijajući	Nesiguran	Oduševljen
Užasnut	Blokiran	Prevaren	Uvrijeđen	Smućen	Potresen	Euforičan
Neodlučan	Razdražljiv	Odbačen	Odbojan	Podcijenjen	Uznemiren	Sretan
Nesiguran	Ljubomoran	Potišten	Sputan			Zaljubljen
Preplašen	Uvrijeđen	Žalostan	Preplašen			Radostan
Ljubomoran	Nemiran	Ponižen	Razdražljiv			Strastven
Sramežljiv		Povrijeđen				
Plašljiv		Nostalgican				

Prema Milivojević (2010) emocije se u odnosu na svoj hedonistički ton mogu podijeliti u dvije skupine: ugodne i neugodne. U ugodne emocije ubrajaju se sreća, radost, ljubav, nada itd., a u neugodne emocije strah, ljutnja, tuga, ljubomora itd.

Emocije razlikujemo i u odnosu na njezin intenzitet, trajanje, vremenski okvir te svrhovitost (Milivojević, 2010).

- Intenzitet emocija: slabo, srednje jako, jako ili izuzetno jako. U ovoj podjeli bitno je istaknuti dva pojma, a to su afekti i strasti. Afekti su naziv za izrazito snažne emocije poput: bijesa, gnjeva, strave i užasa. Strasti nastaju iz ugodne

emocije, no obzirom da je emocija snažna i subjekt se u potpunosti posvećuje nekoj želji, ona može dovesti i do neugodnog osjećaja ukoliko želja nije ostvarena.

- Trajanje emocija: kratko (mjeri se u sekundama ili minutama), srednje (u desecima minutama ili satima) i dugo (u danima, tjednima te mjesecima). Emocije se koriste za kratkotrajne osjećaje, dok se osjećaji srednjeg i dugog trajanja nazivaju raspoloženja i sentiment.
- Vremenski okvir: prošla, sadašnja i buduća situacija. Primjerice, strah se odnosi na sadašnju situaciju, strepnja na buduću. Tuga može biti izazvana ukoliko se osoba prisjeti nekog prošlog događaja, ako trenutno osjeća tugu zbog nekog gubitka ili kad shvati kako će u budućnosti nešto ili nekoga izgubiti.
- Svrhovitost emocija: povezivanje osobe sa životom. Na primjer, dosada može pokrenuti osobu u smislu pronalaženja izlaza iz neželjene situacije, usamljenost također poziva na akciju - traženje društva.

Prema Oatley i Jenkins (2003) (Oatley i Johnson-Laird, 1995) smatra se da postoje četiri osnovne vrste emocija (radost, tuga, ljutnja i strah) koje nisu povezane s objektom (tzv. "slobodno-lebdeće" emocije) već ujedno čine određena raspoloženja (zadovoljstvo, depresivnost, razdražljivost i tjeskoba).

U ovom radu izdvojene su i opisane četiri osnovne vrste emocija: ljutnja, strah, tuga i sreća.

Ljutnja je emocionalna reakcija koja se javlja kad osoba procijeni da se netko neopravdano ponaša i time ugrožava njegovu vrijednost. Tijekom ljutnje javljaju se određene fiziološke reakcije poput ubrzanog rada srca, povećanja krvnog tlaka, vidljivi izrazi lica poput mrštenja i stiskanja zubi. Afekt ljutnje je bijes, a raspoloženje se naziva ogorčenost (usporedba s osjetilom okusa: gorko, ljuto). Kod malog djeteta ljutnja i bijes se javljaju kao reakcija na iritaciju i frustraciju.

Strah je emocija očekivanja opasnosti. Javlja se ukoliko osoba procijeni da je neka sila jača od njega, a pomaže u preživljavanju i zaštiti. Emocija motivira osobu na povlačenje, odnosno bijeg. Ukoliko je strah slabog intenziteta naziva se oprez. Strah se očituje u ubrzanom radu srca, suhoći u ustima, osjećaju gladi, gubitku apetita, kratkom dahu, otežanom disanju, naježenoj koži, osjećaju hladnoće, drhtanju,

čestom mokrenju, mučnini i nagonu na povraćanje itd. Prepoznatljiv izraz lica - oči širom otvorene.

Tuga (eng. *sad* = tužan, potječe od riječi *sated* koja znači prezasićen) je emocija gubitka cilja ili nečega jako vrijednog. Ujedno, tuga je poziv na suosjećanje i traženje utjehe (npr. djetetov plač koji poziva na roditeljsku utjehu).

Sreća je kada osoba procjenjuje da je zadovoljila neku od svojih najvažnijih želja odnosno pozitivna povratna informacija. Način izražavanja sreće očituje se u ritualima; veselju i slavlju. Vrlo lako pred nepoznatim ljudima može izazvati zavist i mržnju. Sreća je jedina ugodna emocija i povezuje se s kvalitetom života, za razliku od neugodnih emocija koje se povezuju s preživljavanjem.

2.2. Razvoj emocija

„Razumijevanje razvoja emocija podrazumijeva razumijevanje načina na koji biološki utemeljeni obrasci govornih glasova i vidljivi emocionalni izrazi omogućuju dojenčetu i roditelju međusobnu komunikaciju, te načina na koji ti obrasci kasnije poprimaju oblike kulture i individualnosti“ (Oatley i Jenkins, 2003:162).

Prva emocija se javlja odmah nakon rođenja, a to je plač. Stoga proizlazi da su emocije prvi jezik svih ljudi. Djeca razlikuju različite emocije pomoću glasova odraslih osoba, koje, u dobi od sedam mjeseci, povezuju s izrazima lica. Također, sposobna su razlikovati izricanje odobravanja ili zabrane.

Ugodni i neugodni izrazi koje pokazuje novorođenče biološki su programirani jer se povezuju s njegovim potrebama. U prvim danima djetinjstva javlja se najjača potreba djeteta za osjećajem topline i ljubavi. Samo slijepa i mala djeca izražavaju svoje emocije prirodno.

Faze razvoja emocija dijele se u tri skupine: usvajanje emocija, diferenciranje i transformacija emocija (Brajša-Žganec, 2003).

- 1.) Usvajanje emocija odnosi se na izražavanje i percepciju emocija, a uključuje refleksne reakcije, karakteristike temperamenta i usvajanje emocionalnih obilježja. Ova faza odvija se u ranom djetinjstvu. Djeca u interakciji s okolinom uče prepoznavati i kontrolirati svoje emocije. Roditelji kod djece razvijaju emociju straha vrlo rano, a razlog tome su njihovi vlastiti strahovi. Primjerice,

strah od određenih vrsta životinja, zubara i sl. U ovoj fazi javlja se šest osnovnih emocija: radost, iznenađenje, ljutnja, strah, tuga i gađenje.

- 2.) Diferenciranje emocija odnosi se na povezivanje te odvajanje izraza i osjećaja. Uključuje strategije koje su usklađene s društvenim očekivanjima, a omogućuje pretjerano izražavanje kao i prikrivanje emocija. Djeca u dobi do tri godine, s dotad naučenim normama ponašanja, počinju razvijati složenije emocije poput ponosa, krivnje, srama, zbunjenosti i prkosa. Mješovite emocije, kao što su tuga i sreća, djeca te dobi ne razumiju, međutim već s četiri godine mogu ih identificirati, dok s pet godina počinju usvajati njihovo značenje u određenoj situaciji.

Sposobnost povezivanja emocionalnog stanja s određenom emocijom razvija se tijekom djetinjstva, a sazrijeva između osme i devete godine.

- 3.) Transformacija emocija odvija se kroz dva procesa. U prvom se transformiraju procesi razmišljanja i učenja, a drugi se odnosi na promjenjivost emocionalnog procesa na temelju iskustva i znanja. Tijekom ove faze emocije mogu ostati jednostavne, no isto tako mogu se transformirati u cjelokupni sustav mišljenja i ponašanja (tuga se može pomiješati s krivnjom i strahom što može dovesti do potištenosti). Smatra se da na dječji emocionalni razvoj utječe emocionalna komunikacija s majkama.

2.3. Faktori koji utječu na razvoj emocija

U svim životnim dobima, emocionalna stanja se mijenjaju pod utjecajem različitih faktora. Ukoliko se nepoželjne emocionalne reakcije žele izbjeći, potrebno je otkloniti njihove uzroke (Smolić-Krković, 1964).

Pet faktora koji utječu na razvoj emocija:

- 1) Umor može dovesti do nepoželjnih emocionalnih reakcija. Primjerice, kada je dijete umorno (nije se naspavalo), postaje plačljivo i razdražljivo te je sklono pretjeranom uzbuđivanju. Posebno se odnosi na period ranog djetinjstva jer dijete ne poznaje umor, već se ono uporno i dalje igra. U toj situaciji dijete treba potaknuti na odmor odnosno završetak aktivnosti.
- 2) Događanja uključuju svakodnevni redoslijed hranjenja i spavanja. Ukoliko se navedeno poremeti, ono dovodi do pretjeranog izražavanja emocija. Kod beba

i male djece, to se posebice odnosi na vrijeme prije hranjenja i spavanja. U nekom dijelu dana, dijete pokazuje jače emocionalne reakcije, npr. kada izostane određeno vrijeme za neku aktivnost (šetnju i sl.).

- 3) Slabo zdravstveno stanje podrazumijeva neki oblik tegoba ili bolesti (loša ili nedovoljna prehrana, probavne smetnje, prehlade, bolni zubi, uši ili oči), koje nepovoljno utječu na emocionalni razvoj kako djece, tako i odraslih.
- 4) Okruženje u kojem se dijete razvija odnosno društvena sredina, također utječe na njegovu emocionalnost. Ovo je ujedno i najvažniji faktor, jer način na koji se roditelji i ostali odnose prema djetetu, od rođenja, ima najdublje posljedice na njegov emocionalni razvoj.
- 5) Karakteristike pojedinaca međusobno se razlikuju upravo po emocijama. Tako se prema emocionalnosti razlikuju; djeca od svojih roditelja, braća i sestre. Iako su svi izloženi istim vanjskim uvjetima, bitan faktor određuje naslijeđe.

2.4. Dječje emocije

Karakteristike dječjih emocija (Smolić-Krković, 1964):

- Spontane su. Pojavljivanje dječjih emocija ovisi od procesa sazrijevanja i okoline koja ga okružuje.
- Kratkotrajne su. Dijete preplavljuje emocija u vrlo kratkom vremenu te ga naglo napušta. Međutim, kako se dijete razvija, a zahtjevi okoline mijenjaju, ono treba savladati način izražavanja emocija.
- Intenzivne su. Djetetove emocionalne reakcije nemaju gradacije, kao što je to slučaj kod odraslih ljudi. Ukoliko odrasli ne poznaju ovu karakteristiku, često se mogu uzrujati. Dijete postupno počinje kontrolirati svoje emocije, a u tome mu pomaže utjecaj okoline. Uz zabrane, kazne, odobravanja, djeca nauče koja su ponašanja poželjna, a koja to nisu. Primjerice, pretjerano izražavanje emocija poput; griženja i vrištanja kada je dijete ljutio, bježanja ili skrivanja ukoliko je uplašeno, neće tolerirati niti odrasli niti njegovi vršnjaci.
- Prolazne su. Emocije se brzo mijenjaju i prelaze iz jedne u drugu (iz smijeha u plač, iz ljutnje u smijeh). Djeca izražavaju svoje emocije bez suzdržavanja, jer nemaju potpunog uvida i razumijevanja u situacije te ne mogu dugo biti

pažljiva. Međutim, te karakteristike su u skladu s njihovim intelektualnim razvojem i nedovoljnim iskustvom.

- Česte su. Dječje reakcije uglavnom su emocionalne. Frekvencija emocionalnih reakcija postupno opada tijekom njihova rasta i razvoja, kada počinju razvijati druge psihičke procese.
- Različite su. Emocije se sve više diferenciraju djetetovim razvojem. Kod novorođenčeta nema značajnih razlika u izražavanju emocija. Međutim, kako se dijete razvija, dolazi do većih individualnih razlika u načinu emocionalnog reagiranja. Stoga, djeca neće jednako reagirati u određenoj emociji, na primjer ako je u strahu jedno dijete će se sakriti, drugo će ostati na mjestu, dok će treće istrčati iz sobe.

U razvoju dječjih emocija veliku ulogu ima interakcija s okolinom, a pod tim podrazumijevamo; roditelje, djedove i bake, odgajatelje, učitelje. Pojedini članovi odgovorni su i važni u periodu emocionalnog sazrijevanja djeteta. Utječu na to kako će djeca pojedine emocije spoznati, razumjeti i izraziti.

Djetinjstvo je doba igre, a kroz igru dijete razvija svoje psihičke i fizičke mogućnosti. Razvijaju se mašta i kreativnost, a tijekom uživljanja u neku ulogu imaju mogućnost osjetiti brojne emocije. Djeci je igra izuzetno potrebna jer za njih je to način komuniciranja odnosno izražavanja. Danas postoje „terapije igrom“ i „igranje uloga“ u svrhu liječenja djece koja su doživjela određene traume. Ukoliko je djetetu igra bila zabranjena, onda mu se nudi mogućnost da u slobodnoj igri, kroz crtanje i ostale aktivnosti, spozna emocije koje su mu bile nedostižne. Kao primjer, navodi se dijete koje je čuvala „teta“ i svakodnevno ga sputavala u igri. Naime, nije mu dozvoljavala igru, u kojoj se prema njezinom mišljenju, „stvara nered“. Jednoga dana dijete je odlučilo, na zidu, nacrtati veliku glavu koju je potom šaralo. Kada su ga upitali tko je to, dijete je odgovorilo: „teta“ i udaralo po crtežu te se na taj način oslobađalo nakupljene emocije (Smolić-Krković, 1964).

2.5. Izražavanje emocija

„Izražavanje emocija moguće je jedino ako smo ih prije toga prepoznali“ (Chabot, D. i Chabot, M., 2009:72).

Većina ljudi ima problem u prepoznavanju svojih emocija, što znači da ih još teže izražavaju. Obzirom da izražavanje emocija ne podrazumijeva samo individualno izražavanje, već i pomaganje drugim osobama u njihovu izražavanju emocija, može se uočiti kako je taj dio puno teži.

Iz navedenog smatra se kako izražavanje emocija ima dva aspekta:

1) Sposobnost točnog i relevantnog izražavanja emocija i osjećaja

U pokušaju skrivanja vlastitih emocija, nastaje problem njihova izražavanja riječima. S druge strane, potiskivanje emocija ima negativne učinke na zdravlje (Kalebić-Maglica, 2007). Isto tako, nesposobnost verbaliziranja emocija može dovesti do ozbiljnih zdravstvenih problema. Neizražavanje emocija povezano je s bolestima srca, astmom, a neizražavanje negativnih emocija, poput ljutnje, s nastankom čira, glavobolje. Osobe koje su sposobne verbalizirati svoje emocije (govorom ili pisanjem) nakon traume, rjeđe posjećuju liječnike.

2) Pomaganje drugima da izraze svoje emocije i potrebe

Da bi se pravilno očitale tuđe emocije bitna je uspješna komunikacija. Ukoliko smo sposobni opaziti i prepoznati kako se neka osoba osjeća, možemo joj pomoći izraziti njezine emocije. Ta sposobnost naziva se empatija. Kao primjer, navodi se istraživanje provedeno na 1011 djece, gdje se pokazalo da djeca koja su bila sposobna prepoznati neverbalne znakove (za razliku od onih koji to nisu uspjeli), bila su omiljenija u društvu i uspješnija u školi. Bitno je istaknuti da među djecom nije bilo razlike u kvocijentu inteligencije. Također, istraživanje provedeno na 615 učenika, ukazuje kako se učiteljevo empatično ponašanje odražava na bolje učeničko učenje (Chabot, D. i Chabot, M., 2009).

Neverbalno izražavanje podrazumijeva izraz lica i položaj tijela. Kako su izrazi lica odraz pojedinih emocija, tako i određeni izrazi lica mogu pobuditi određene emocije. Primjer jednog istraživanja, gdje su glumci morali glumiti izraz lica koji prikazuje strah, u njima su se odvijale fiziološke reakcije poput ubrzanog rada srca i niže tjelesne temperature (Chabot, D. i Chabot, M., 2009). Izrazi lica i položaj tijela pojačavaju doživljaj same emocije.

„Istraživanja pokazuju da je izražavanje emocija vrlo adaptivno te da je povezano s boljom psihološkom prilagodbom i boljim tjelesnim zdravljem“ (Kalebić-Maglica, 2007:5).

3. DJEČJE LIKOVNO IZRAŽAVANJE

Likovno izražavanje je urođena dječja sposobnost i način komuniciranja, a javlja se kada dijete postigne potreban nivo psihofizičkog razvoja. Ta sposobnost se ne razvija iz društvene okoline, već iz prirodnih potencijala kao spontana reakcija dječjeg unutarnjeg svijeta i vanjskog utjecaja (Belamarić, 1987).

Djeca se vole likovno izražavati jer im je to ujedno i način igre, prikazuju što ih zanima i uzbuđuje. Iz osnovne dječje potrebe, javlja se želja za spoznavanjem i izražavanjem doživljenog. U početku likovnog izražavanja ta želja nije namjerna i svjesna, ali ubrzo to postaje (npr. kada dijete kaže: „Hoću nacrtati svoju mamu.“). Međutim, ako se djetetu navedena želja spriječi, ono postaje nezadovoljno i to se odražava na njegov daljnji razvoj (Grgurić i Jakubin, 1996).

Za crtanje se smatra, kako je to jedan od najiskrenijih načina kojima dijete izražava svoje misli i osjećaje, a likovni izraz je projekcija istih. Stoga proizlazi kako je crtež značajno sredstvo dječjeg izražavanja. Piaget smatra da je dječji crtež odraz intelektualnog razvoja čovjeka, a Florence Goodenough je prva primijenila dječji crtež kao mjeru djetetove inteligencije (test „Nacrtaj čovjeka“). U tom testu, stupanj dječjeg intelektualnog razvoja određuje se prema vjernosti crteža i broju prikazanih detalja. Nadogradnju navedenog testa, razvio je John Buck („Kuća-Drvo-Čovjek“) u kojem se, osim ostvarenja likovnog zadatka, prikazano treba i opisati. Novi korak u primjeni crteža, napravila je Karen Machover te razvila test „Crtež ljudske figure“ i primijenila ga kao mjeru emocija i osobina ličnosti. Test se sastoji od zadatka: „nacrtati nekoga, a zatim nacrtati osobu suprotnog spola“ (Balić-Šimrak, 2010).

Obilježja dječjeg likovnog izražavanja su: spontanost, ekspresija, skladnost, ritmičnost, a očituju se u kombinaciji realnog i fantastičnog (Grgurić i Jakubin, 1996).

Svejedno je koju vrstu materijala (olovku, boju ili glinu) dijete upotrebljava jer forma, unutar faze likovnog razvitka, ostaje ista.

Kako je likovno izražavanje dječji oblik komunikacije, ono ima svoje osnovne simbole, strukturu, funkciju i značenja. Likovni simboli se javljaju spontano i prirodno, a nastaju kao rezultat dječje svijesti.

3.1. Razvoj dječjeg likovnog izražavanja

U razvoju dječjeg likovnog izražavanja odvija se nekoliko procesa sazrijevanja (Grgurić i Jakubin, 1996):

- a) Razvoj psihomotorike (ruke, šake, prstiju) i ovladavanje tehnikom (olovkom, kistom)
- b) Spoznavanje okoline i razvitak znanja o njoj
- c) Razvoj potreba i sposobnost prikazivanja okoline (simbolizacija, prikaz onoga što dijete „zna“ i prikaz objektivno viđenog)

3.2. Faze razvoja dječjeg likovnog izražavanja (Linetov model)

- 1) Faza izražavanja primarnim simbolima – faza šaranja (do 4. godine)
- 2) Faza izražavanja složenim simbolima – faza sheme (4. – 6. godine)
- 3) Faza intelektualnog realizma (6. – 11. godine)
- 4) Faza vizualnog realizma (11. – 14. godine) (Grgurić i Jakubin, 1996)

1) Faza izražavanja primarnim simbolima

Prvo razdoblje počinje oko prve godine i traje do druge ili treće godine. Prati ga slučajni likovni izraz koji je sastavljen od crta, načinjenih jednostavnim pokretima. Javlja se crtanje iz lakta, olovka se rijetko diže s papira, a zglobovi se ne miče. Ova faza odnosi se na fazu risanja i pisanja. Prema Groezinger (u Beisl, 1978), razlikuje se nekoliko karakteristika risanja: udarno, titrajno i kružno.

Slika 1. „Udarno, kružno i titrajno“ risanje (2 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016.)

Temeljnim formama smatraju se točka, linija, vertikalna, horizontalna, dijagonala, krug, križ. Radovi se ne imenuju („praklupko“, „prakriž“, „cik-cak“). Crtanje se javlja kao rezultat postupnog razvoja senzomotoričkih sposobnosti i potrebe za kretanje, akcijom. Aktivnost djeteta treba se promatrati, a ne analizirati izložene crteže. Tijekom druge godine, javlja se različito hvatanje olovke (kao čekić, među prste). Početkom treće godine daju se imena primarnim simbolima. Trogodišnjak za razliku od dvogodišnjaka, pridržava papir i crta dvostruko dulje.

Drugo razdoblje u ovoj fazi je kontrolirano risanje. Javlja se krug koji označava predmet, kao i prvi prikaz čovjeka („glavonožac“). Na crtežima nema prostora, dok se objekti po papiru raspoređuju u naizgled slučajnu poretku (konglomerat).

2) Faza izražavanja složenim simbolima

Odvija se u dvije faze:

- a) Likovna aktivnost – likovno djelo – misaone operacije
- b) Misaone operacije – likovna aktivnost – likovno djelo

U prvoj fazi likovna aktivnost potiče misao, a u drugoj misao pokreće likovnu aktivnost, dok je rezultat likovno djelo.

Crteži su, u ovoj fazi, ispunjeni složenim simbolima koje se odnose na značajke ili akciju (žurba, plesanje, oluja, vjetar). Pojavljuje se figura u obliku kvadrata. Pokušava se iskoristiti raspoloživ prostor papira, što utječe na određivanje oblika (čovjeka ili kuće). Dijete prazan prostor iskorištava pomoću rotiranja papira, što rezultira prikazom ljudi kako stoje na glavi. Karakteristika ove faze je i izduživanje pojedinih dijelova tijela, kada se vrši neka radnja (duge noge kod biciklista). Figure više ne lebde u zraku, već se smještaju na rub papira (označava liniju tla). U prikazu ljudskog lika pojavljuje se tijelo. Uočavaju se i drugi motivi poput životinja, cvijeća, drveća. Kao negativne karakteristike ove faze su šablone (kuća, bor, cvijet), koje ograničavaju dječji likovni izraz.

3) Faza intelektualnog realizma

Ova faza se naziva i razdoblje razredne nastave te „Zlatno doba dječjeg stvaralaštva“.

Objedinjuje osobine prethodne faze složenih simbola i slijedeće faze intelektualnog realizma, a koja se odnosi na razumijevanje zadataka te učenje pojmova.

Pojavljuje se sposobnost apstraktnog mišljenja, bogatijeg iskazivanja emocija, kao i bolja sposobnost rada likovno-tehničkim sredstvima. U likovnim radovima ove faze javlja se vertikalno-horizontalno te pojam pravi kut (dijete prikazuje razlike između pojedinih predmeta).

Razlikuju se neki načini likovnog izražavanja, kao što su:

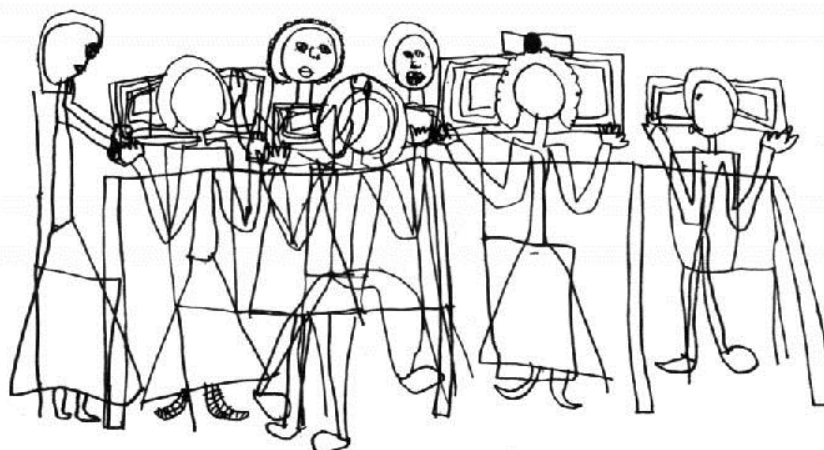
- a) Transparentnost prikaza
- b) Prikaz akcije u fazama kretanja
- c) Emocijska proporcija
- d) Rasklapanje oblika
- e) Prevaljivanje oblika
- f) Vertikalna perspektiva
- g) Obrnuta perspektiva
- h) Poliperspektiva

a) Transparentni prikaz

Naziva se i rentgenskim crtežom, a označava providnost predmeta.

„Ovdje se radi o viđenju koje je rezultat znanja i predodžbe“ Piaget, 1975 (Grgurić i Jakubin, 1996:61).

Dječji crtež se ne zasniva na optički dobivenim podacima, već na znanju o nekoj pojavi (Karlavaris, 1988). Primjerice, dijete zna da se u vrećici nalaze bomboni, pa će ih i nacrtati.

Slika 2. Transparentni prikaz, olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Ukoliko dijete crta ljude kako sjede za stolom, ono prikazuje čovjeka u vertikalnom odnosno uspravnom položaju (kao da stoji).

b) Prikaz akcije u fazama kretanja

Prikaz akcije odnosi se na određeni vremenski slijed.

Slika 3. „Nogomet“ (8 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Igranje s loptom se prikazuje u vremenskom slijedu: uzimanje lopte, udaranje te padanje preko ograde.

c) Emotivna proporcija

Dijete ono što mu je važno (predmet ili lik) znatno povećava, ono što mu je manje važno smanjuje odnosno crta manje (bez obzira na realnu veličinu). Primjerice, ukoliko su slon i miš djetetu jednako bitni, ono će ih tako i nacrtati (jednake veličine).

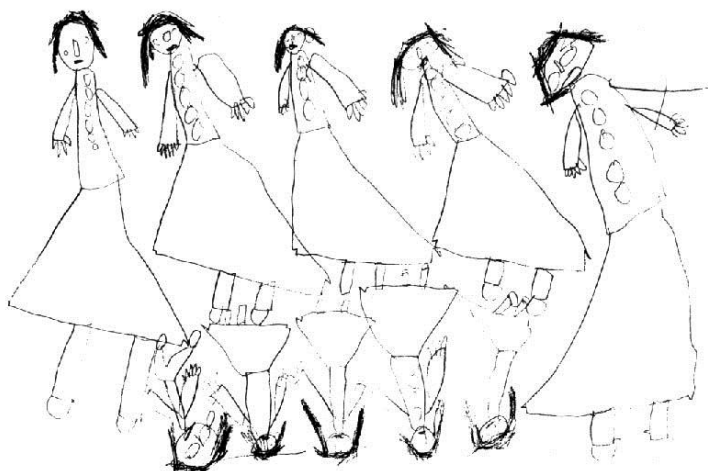

Slika 4. „U prometu“ (5 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

U ovom primjeru vidi se kako je policajac djetetu najbitniji lik.

d) Prevaljivanje oblika

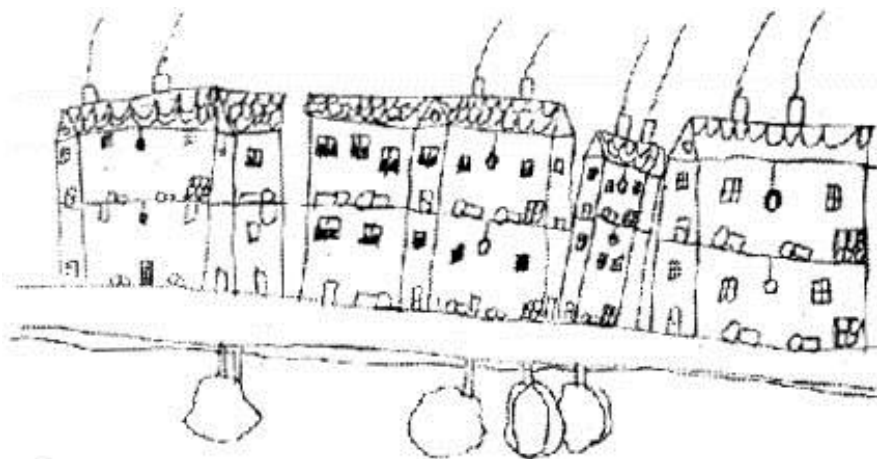
Ističe se kako dijete prilikom crtanja ne mari za liniju tla, već okreće papir tako da se čini kako svaka figura ima svoje tlo. Što ostavlja dojam kako su oblici prevaljeni na tlo.

Slika 5. Likovi prevaljeni u ravninu papira, olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

e) Rasklapanje oblika

Ovaj način se često nalazi u prikazu kuća. Piaget ga smatra egocentrizmom percepcije odnosno nesposobnošću zauzimanja objektivnog stava.

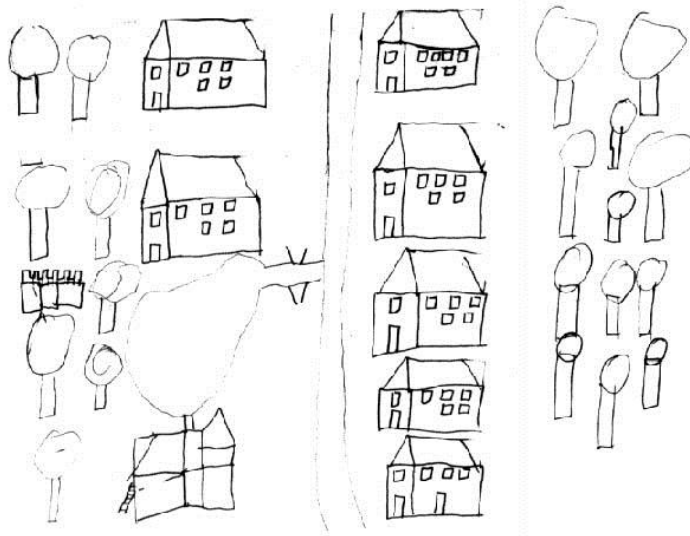

Slika 6. „Kuće u nizu“ (8 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Primjer crteža rasklopljenog oblika prikazuje transparentnost kuća i prevaljenost drveća. Uočava se pregled kuća s prednje i zadnje te bočnih strana.

f) Vertikalna perspektiva

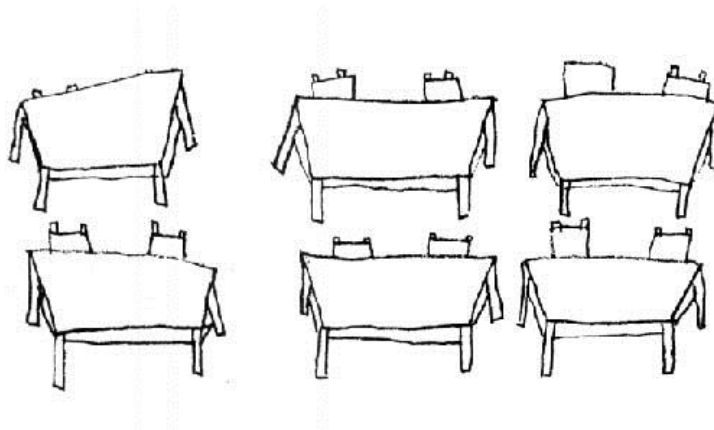
Naziva se metodom prikaza prostora u kojoj vlada zakon plohe (Mikulić-Bošnjak i Brešan, 2015). Dijete niže oblike na način da u donji dio slike crta ono što je u prvom planu, a ono što je prostorno dalje, nalazi se jedno iznad drugog (vertikalno odnosno okomito).

Slika 7. „Ulica“ (7 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

g) Obrnuta perspektiva

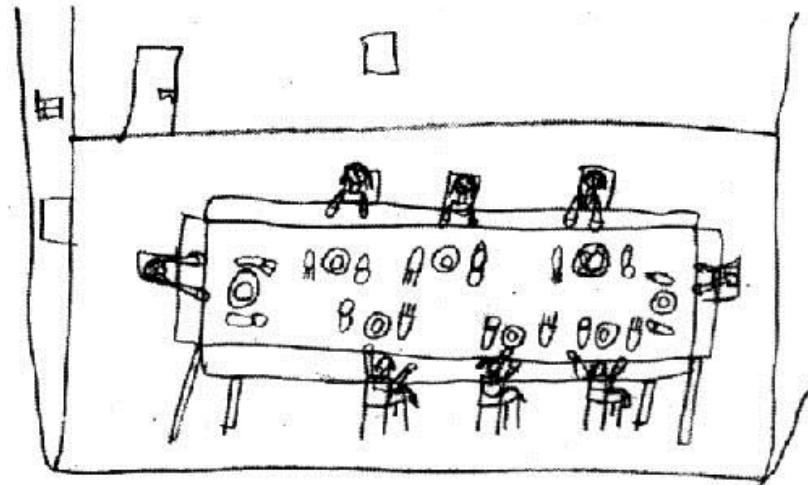
Obrnutu perspektivu karakterizira iskrivljavanje viđenog (obrnuti dojam). Ono što se prostorno nalazi dalje, prikazuje se kao veće, dok ono što je prostorno bliže, prikazuje se kao manje.

Slika 8. Obrnuta perspektiva, olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

f) Poliperspektiva

Objekt se prikazuje sa svih strana i kutova gledanja, a crtež je odraz dječje nadrealne fantazije i sna. Likovi i predmeti se pojavljuju gledani odozgo (ptičja perspektiva), frontalno ili sa strane.

Slika 9. „Obitelj za stolom“ (6 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

4. Faza vizualnog realizma

Naziva se i fazom optičkog realizma te razdobljem predmetne nastave. Učenici u ovoj fazi spoznaju geometrijsku, zračnu (atmosfersku) i kolorističku perspektivu. Uočava se realističnije izražavanje objekata, a slika se gradi kao cjelina. Plošnost izraza, iz prethodnih faza, zamjenjuje svjetlost i sjena (privid volumena). Smatra se kako ova faza, uništava ljepotu i ekspresivnost dječjeg izražavanja.

Slika 10. „Motiv iz Zagreba“ (11 g.), lavirani tuš (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Primjer slike prikazuje geometrijsku perspektivu, prostorne odnose te cjelinu-detalj.

3.3. Ometanje dječjeg likovnog izražavanja

Ometanje dječjeg likovnog izražavanja dijeli se u dvije skupine (Belamarić, 1987):

- a) Izravno miješanje i interveniranje u dječje likovne radove
- b) Odgojni postupci i stavovi

a) Izravno miješanje i interveniranje u dječje likovne radove odnosi se na:

- Crtanje djeci

Nacrtae oblike djeca prepoznaju, ali ih ne razumiju, što rezultira oponašanjem istih. Tako se prekidaju dječji prirodni procesi opažanja i stvaranja oblika te se pojavljuje pasivnost.

- Ispravljanje dječjih oblika

Pristup ispravljanja i pokazivanja djeci kako da nešto nacrtaju, na njih se negativno odražava, jer izaziva nepovjerenje i nesigurnost u vlastite sposobnosti.

- Slikovnice za bojenje

Prikazani oblici su shematskog karaktera, a djeca ih lako usvajaju. Bojenje slikovnica djeci stvara lažni dojam kako su nešto sami stvorili.

- Izlaganje dječjih radova
Ukoliko se dječji radovi često pojavljuju na raznim mjestima, isti se nesvjesno nameću i ometaju stvaranje novih oblika.
- Širenje shematskih oblika među djecom
Djeca shematske oblike uočavaju i preuzimaju jedni od drugih. Što dovodi do pojave uniformnih i praznih oblika u dječjim radovima.

b) Odgojni postupci i stavovi odnose se na:

- Vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece
Ukoliko se dječji rad ocijeni lošijom ocjenom, dijete gubi volju za daljnjim radom i stvaranjem.
- Komentiranje i prigovarivanje
Svaki negativni komentar i prigovarivanje utječe na to da dijete postaje nesigurno, što se također odražava na njegov daljnji interes za radom.
- Prenaglašavanje vrijednosti
Umjesto uživanja u procesu likovnog izražavanja, djetetov cilj svodi se na dobivanje pohvala.
- Urednost i preciznost
Inzistiranje na urednosti i preciznosti likovnih radova, kod djece, razvija osjećaj straha (da ne zamrlja papir). Međutim, slučajne mrlje ne umanjuju njihovu vrijednost, dok precizno crtanje oblika ne označava pravu vrijednost.

3.4. Poticanje dječjeg likovnog izražavanja

Prema Belamarić (1987), smatra se kako postoji nekoliko načina poticanja dječjeg likovnog izražavanja:

- Usmjeravanje opažanja
Usmjeravanje opažanja odnosi se na opažanje nekog oblika ili pojave (drvo, kuća, rast). Najlakši način usmjeravanja opažanja je postavljanje pitanja djeci, u obliku: „Što još vidiš?“. Korigiranje odgovora nije dozvoljeno, jer to je ipak dječje viđenje i poimanje određenih oblika ili pojava.

- Aktiviranje sjećanja

Odnosi se na razgovor o nečemu što su djeca spontano vidjela i doživjela (npr. ako su bila na izletu u šumi). Aktiviranje sjećanja i doživljaja potiču se pitanjima poput: što su djeca vidjela, čula, doživjela. Nakon toga postavljaju se konkretnija pitanja o prostoru, oblicima, bojama. Ovim načinom djeca unose značenja i odnose među oblicima, kao i cjelovitost događanja.

- Maštanje, ilustracije

Maštanje se odnosi na stvaranje novih varijanti i slika, nastalih na osnovi poznatih pojava. To se postiže pomoću ilustriranja priča, pjesama, događaja iz prošlosti ili budućnosti (npr. dijete ilustrira priču „Djed i repa“).

- Zamišljanje

Odnosi se na sposobnost djece da pojmove iz nevidljive stvarnosti, predoče u likovni izraz. Ukoliko su djeca naviknuta na slobodno i neometano likovno izražavanje, tada za pojave kojima ne znaju značenje, ipak mogu pronaći likovni izraz.

- Igre s likovnim materijalima

Kroz igru s glinom, olovkom i bojom, djeca se mogu izraziti na njima svojstven i prirodan način, onako kako oni žele. Ističe se kako bitnu značajku ima poticanje novih sadržaja, kako bi dijete samo pronašlo predodžbu i stvorilo svoje oblike.

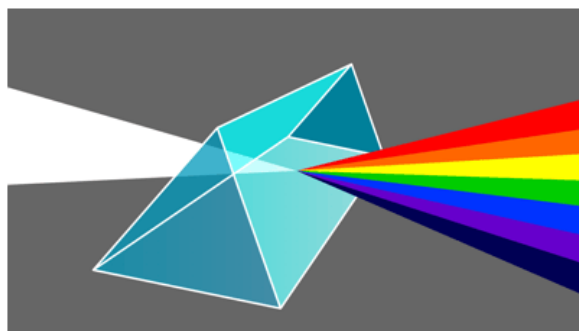
- Potvrđivanje

Naglasak se odnosi na nenametljivo potvrđivanje vrijednosti svakog dječjeg likovnog rada. Ono djetetu daje povratnu informaciju da je na dobrom putu i da je sposobno (može i zna).

4. BOJA

„Riječ boja označava dva pojma. Prvi pojam označava fizikalnu osobinu svjetlosti, odnosno osjećaj koji u oku stvara svjetlost emitiranu iz nekog izvora ili reflektiranu od površine neke materije. Drugi pojam označava tvar za bojenje, koja ima svojstvo da oboji bezbojnu materiju“ (Jakubin, 1989:16).

Reakcija fotoosjetljivih čunjića u našem oku, na vanjski podražaj u obliku svjetlosne sjene, naziva se bojom. Zraka se lomi (kao u prizmi), ulaskom u oko, i raspršuje u spektar. Smatra se kako su sve boje spektra objedinjene, dok je zraka bijele boje (razlog zašto se bijela naziva neboja odnosno nešarena ili akromatska boja). Riječ spektar dolazi od lat. *spectrum*, što znači pojava, priviđenje, a otkrio ga je Isaak Newton 1676. godine. Kada se u trostranoj prizmi rasprši bijela svjetlost, vidi se kako su u njoj skrivene sve postojeće boje. Uočava se postojanje sedam različitih boja, a to su: crvena, narančasta, žuta, zelena, cijan (svijetloplava), indigo (tamnoplava) i ljubičasta. Newton je brojku sedam usporedio sa sedam nota u glazbenoj ljestvici.

Slika 11. „Spektar boja“

(<https://zanimljivaumetnost.files.wordpress.com/2012/10/1.gif>, preuzeto 10.09.2016)

Također, boja je opažaj određenog raspona frekvencije (vibracije) od 400 do 800 bilijuna Hz (herc – mjerna jedinica za frekvenciju) (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

Vrste boja

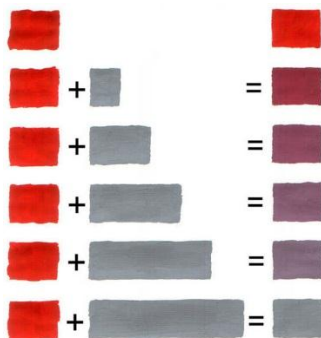
Prema fizičaru Wilhelmu Ostwaldu, boje se dijele prema kromatskim svojstvima (Jakubin, 1989):

- a) Šarene ili kromatske boje (sve boje unutar sunčevog spektra)

b) Nešarene odnosno neutralne, akromatske boje ili neboje (crna, siva i bijela)

Ukoliko se akromatske boje miješaju s kromatskim bojama, dobivaju se tonovi kromatskih boja. Ton je količina svjetlosti u boji (Jakubin, 1989). Dodavanjem bijele ili crne određenoj boji, nastaju svjetliji ili tamniji tonovi (svijetlozelena ili tamnozelena).

Dodavanjem sivih tonova nekoj kromatskoj (npr. crvenoj) boji, ona gubi na čistoći (valer), kvaliteti, intenzitetu ili zasićenosti. To se naziva degradacija boje.

Slika 12. Degradacija crvene boje (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

„Primjer degradacije boje: čistoj crvenoj boji se postepeno dodaje siva u sve većoj količini što rezultira gašenjem, izbljeđivanjem boje koja od čiste, jarke, intenzivne postaje zagasita, blijeda, degradirana“ (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016).

4.1. Ostwaldov krug čistih boja

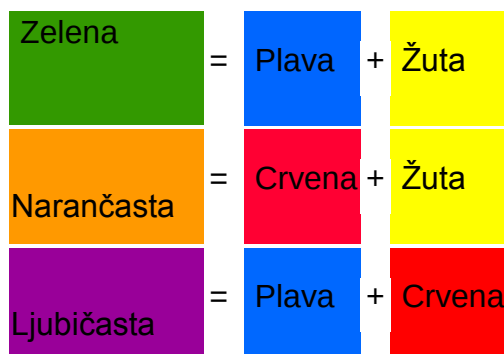

Slika 13. Ostwaldov krug čistih boja (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

Boje unutar kruga dijele se na:

a) Osnovne (primarne ili boje prvog reda): crvena, žuta i plava

- b) Sekundarne (izvedene ili boje drugog reda): zelena, narančasta i ljubičasta
Izvedene boje dobiju se miješanjem primarnih boja.

Slika 14. Sekundarne boje (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

- c) Tercijarne (boje trećeg reda)

Dobiju se miješanjem primarnih i sekundarnih boja (primjer: žutozelena ili zelenožuta).

Ako se Ostwaldov krug boja podijeli na dvije polovice, dobiju se suprotne odnosno kontrastne boje, a nazivaju se tople i hladne boje.

Isto tako, na Ostwaldovom krugu može se uočiti još jedan kontrast (boje na suprotnim stranama kruga). Takav kontrast naziva se komplementarni kontrast.

TOPLE BOJE	HLADNE BOJE
žuta	Zelena
narančasta	Plava
crvena	ljubičasta

Slika 15. Tople i hladne boje
(<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

Komplementarni parovi

crvena	-	zelena
narančasta	-	plava
žuta	-	ljubičasta

Slika 16. Komplementarni parovi (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

4.2. Kontrast toplo-hladno

Crvena, narančasta i žuta boja smatraju se toplim bojama, a asociraju na vatru i toplinu, dok se plava, zelena i ljubičasta uspoređuju s hladnoćom i vodom te nazivaju hladnim bojama (Zjakić i Milković, 2010).

Toplina i hladnoća svrstavaju se u psihološka svojstva boje koje nesvjesno osjećamo. Kao primjer, navodi se pokus izvršen u staji za trkaće konje, gdje je jedna polovica staje bila obojana crvenonarančastom bojom, a druga plavozelenom. Nakon trke, konji su se brže ohladili i smirili u plavozelenom dijelu staje (Jakubin, 1989).

Slika 17. Joan Miro, „Osobe na crvenoj zemlji“ (1938), ulje na platnu (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije%20slika.htm>, preuzeto 11.09.2016.)

4.3. Komplementarni kontrast

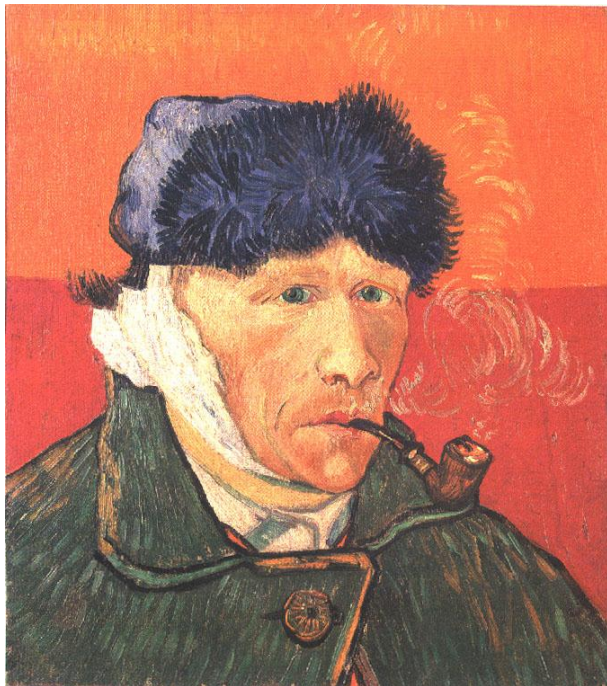
Ako se u međusobni odnos stavi primarna sa sekundarnom bojom, dobije se komplementarni kontrast (komplementarno znači nadopunjujuće). Primjerice, komplementarni par; crvena i zelena, zelena boja nastaje miješanjem plave i žute.

Ukoliko se pomiješaju dvije boje komplementarnog kontrasta, uvijek se dobiva siva, a miješanjem svih boja nastaje bijela.

Smatra se kako su parovi komplementarnog kontrasta ujedno u svijetlo-tamnom i u toplo-hladnom kontrastu. (Kontrast svijetlo-tamni; bijela i crna, dodavanje bijele i crne

ostalim bojama te odnos čistih boja, valera; žuta i ljubičasta. Svjetlosna vrijednost boja najlakše se uočava gledanjem kroz trepavice (Jakubin, 1989).

Komplementarni kontrast

Slika 18. Vincent van Gogh, „Autoportret“ (1889), ulje na platnu (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije%20slika.htm>, preuzeto 11.09.2016.)

Svijetlo-tamni kontrast

Slika 19. Ljubo Ivančić, "Riblja kost i tava"(1959), ulje na platnu (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije%20slika.htm>, preuzeto 11.09.2016.)

5. BOJA I DIJETE

Djeca imaju veću privrženost bojama od odraslih. One snažno utječu na njihov doživljaj i izražavanje osjećaja. Smatra se kako djeca lakše izražavaju emocije u okruženju boja poput: crvene, narančaste, roze i žute. Također, s voljenjem/ne voljenjem neke boje uspostavlja se veza sa psihologijom. Prema Zjakić i Milković (2010), uočava se kako promišljenija djeca vole plavu i zelenu odnosno hladne boje. Zelenu boju preferiraju nesigurna djeca, a plavu djeca sklona kontroliranom ponašanju te suzbijanju emocija. Neadekvatno ponašanje povezuje se s djecom koja vole smeđu, sivu i crnu, dok boravak u prostorijama navedenih boja djecu ograničava te postaju bezvoljna. Također, siva i smeđa boja povezuju se s djecom pretjeranih higijenskih navika.

Kreativnost djece potiče se u prostorijama svijetlih boja, primjerice svijetloplava, svijetlozelena, narančasta. Djeca željna ljubavi vole crvenu boju, dok se narančasta povezuje s lakšom adaptacijom (prilagodbom). Osim u fazi puberteta, ljubičasta boja se, kod mlađe djece, ne nalazi visoko na ljestvici preferencija boja. Djeca koja vole žutu boju imaju potrebu za pojačanim nadzorom roditelja (Zjakić i Milković, 2010).

5.1. Boja u fazama dječjeg likovnog izražavanja

Boja u fazama dječjeg likovnog izražavanja, povezuje se i nadograđuje na prethodno objašnjeno poglavlje (faze razvoja dječjeg likovnog izražavanja).

1) Boja u fazi izražavanja primarnim simbolima

Dijete u ovoj fazi ne razlikuje boju od olovke (Grgurić i Jakubin, 1996). Smatra se da ono uzima boje kako mu „dođu pod ruku“. Dječje istraživanje boja kreće se od, razmazivanja istih prstima po papiru, do oslikavanja površine papira kroz igru kistom i bojama. Uz plohe i mrlje, javljaju se i crte u boji. Pomoću crta dijete stvara krugove koje označavaju kretnju, a uglatom crtom prikazuje prostor. U ovoj fazi djeca bojama pristupaju izravno, ne razmišljajući o tome koju boju će odabrati. Boju ne gleda kao pigmet već ju koristi kao liniju (linearno).

2) Boja u fazi izražavanja složenim simbolima

U ovoj fazi, nakon početne faze igranja kistom i bojama, djeca se mogu složenije izražavati bojama. Kako bi se taj proces djeci olakšao, potrebno ih je poticati motivima koji su njima bliski (Grgurić i Jakubin, 1996).

Boja naglašava ono što je dijete spoznalo i što mu je važno (detalji, primjerice zeleno oko mačke). Djeca bojaju obris lika čime označavaju završetak rada.

Predmeti se bojaju slobodnim izborom boja, što znači da iste ne prikazuju onakve kakve su u stvarnosti. Primjerice, konja prikazuju zelenom bojom. Trude se prekriti cijeli papir te koriste veću količinu boje. Najčešće se upotrebljavaju čiste boje. Nakon kontrasta boja, uočavaju se i tonske vrijednosti.

3) Boja u fazi intelektualnog realizma

Prema Belamarić (1987), djeca u ovoj fazi uočavaju boje predmeta kakve su u stvarnosti. Primjerice, za deblo drveta koriste smeđu boju (realizam boja).

Nakon što su svladala plohe boja, u iste počinju slikati detalje. Djeca se bojom najlakše izražavaju kroz igru jer u već poznate (viđene) oblike, unose i nešto svoje, novo (iskazuju sebe).

Tijekom sazrijevanja procesa uočavanja lokalnih boja, primjećuju se njihove kromatske i tonske vrijednosti. Primjerice, crveno kao jabuka, žuto kao limun. Fazu intelektualnog realizma karakterizira plošno slikanje, ali bez privida volumena.

Dječji radovi, ove faze, obiluju ekspresivnošću i bogatstvom izraza, kako tonskog, tako i kolorističkog.

Kroz likovno izražavanje bojama djeca se mogu osloboditi emocija, a to im ujedno olakšava i samo emocionalno sazrijevanje.

5.2. Simboličko i psihološko značenje boja

Istraživanja pokazuju kako boje izazivaju određene reakcije ljudi koje djeluju na njihovu psihu. U djelu „Patnje mladog Werthera“, Goethe objašnjava kako boje imaju moralni učinak na čovjeka te djeluju na njegovu dušu izazivajući u njoj određene osjećaje (Jakubin, 1989).

Smatra se kako svaka boja ima određen psihološki efekt (mentalni i emocionalni) i simboličko značenje.

Crvena boja

Smatra se kako crvena boja ima najjači intenzitet, te djeluje snažno i povećava krvni tlak, disanje. Upravo zbog svog intenziteta upotrebljava se kao znak za opasnost (primjerice, prometni znakovi). Simbol je radosti, ljubavi i veselja.

Žuta boja

Djelovanje žute boje smatra se poticajno i oslobađajuće, a označava svjetlost i toplinu. Potiče stvaralački rad. Također, kao i crvena boja, žuta se koristi u prometnim znakovima (zbog velike vidljivosti i bržeg uočavanja). Simbol je ljudske misli te radosti i veselja.

Narančasta boja

Uz crvenu i žutu, narančasta boja asocira na vatru. Smatra se kako ju vole ljudi koji su prijateljski raspoloženi i osjećajni. Simbol je radosti, sreće, udobnosti i zaštite.

Smeđa boja

Smeđa nastaje miješanjem crvene ili narančaste boje s crnom. Stoga, smeđa nije boja već ton. Smatra se bojom zemlje. Ljudi koji ju vole karakteriziraju se kao nestrpljivi, što vodi slabijoj prilagodbi.

Zelena boja

Smatra se da zelena boja djeluje smirujuće i ubrzava proces ozdravljenja. Uz simbol mira (grančica masline), označava nadu, vjeru i besmrtnost (lovorov vijenac).

Plava boja

Plava boja smatra se kao suprotnost crvenoj, a djeluje hladno izazivajući osjećaj ugodnosti. Uspoređuje se s bojom neba, a simbolizira istinu, vjernost i plemenitost. Isto tako, smatra se kako poboljšava koncentraciju.

Ljubičasta boja

Zbog svog tajanstvenog djelovanja, ljubičasta boja potiče na patnju. Simbol je pokore, strpljenja i dobrote.

Bijela

Iako se bijela ne smatra bojom, ona, uz crnu i sivu, ima svoje određeno djelovanje. Označava se kao boja svjetla i upravo zbog toga može izazvati umor. Vizualno proširuje prostorije. Simbol je čistoće, nevinosti, poštenja i nezavisnosti.

Crna

Smatra se kako crna izaziva osjećaj praznine jer produbljuje prostor (privid beskonačnosti). Povezuje se s emocijom straha i tuge. Simbol je žalosti, briga, smrti i tajanstvenosti.

Siva

Siva se povezuje s mirnoćom i ozbiljnošću, a djeluje dopadljivo. Ukoliko se pronađe u kombinaciji s kromatskim bojama, iste međusobno harmonizira (usklađuje). Simbol je poniznosti i siromaštva.

6. ISTRAŽIVANJE

6.1. Uvod

Emocije i boje u dječjem likovnom izražavanju usko su povezane, kako određene boje utječu na dječje emocije tako i određene emocije utječu na odabir boja. Nekoliko znanstvenika proučavalo je i istraživalo povezanost boja i emocija. Međutim, u području likovne kulture u manjoj mjeri.

Tijekom proučavanja dosadašnjih provedenih istraživanja, za postavljanje određenog cilja, problema i hipoteza, bitnu odrednicu imala je tvrdnja kako većina djece pozitivne emocije povezuje s toplim bojama, a negativne emocije s hladnim bojama (Duh i Kolar, 2012). Prema Boyatzis i Varghese: „Djeca pozitivne emocije povezuju sa svijetlim bojama, a negativne s hladnim“ (Boyatzis, Varghese, 1993:82; vlastiti prijevod). „Zentner (2001) tumači kako djeca s navršene tri godine života, sreću povezuju sa svijetlim bojama, kao što je žuta, dok tugu povezuju s tamnim bojama, kao što je plava“ (Purchase, 2014:6; vlastiti prijevod).

Povezanost određene boje s određenom emocijom, prema (Birren, 1978; Sharpe, 1974), ukazuje na to kako se: „Crvena boja povezuje s ljutnjom, agresivnošću, uzbuđenjem, zelena boja sa smirenošću, dok crna i ostale tamne boje asociraju na depresiju ili tjeskobu“ (Boyatzis, Varghese, 1993:78; vlastiti prijevod). Također, povezanost crvene boje s ljutnjom, u svojim istraživanjima nalazi i Zentner (2001), međutim zelena se povezuje s gađenjem, narančasta sa iznenađenjem, žuta sa srećom, plava s tugom, a crna sa strahom. Ostali znanstvenici (Humphrey, 2002; Tull, 2008; Baxtor, 2007) su potvrdili Zentnerove povezanosti boja s Ekmanovim osnovnim vrstama emocija, a navode kako nema razlike u dječjim, adolescentskim, odraslim i starijim uzrastima, kod asocijacija vezanih za emocije i boje (Purchase, 2014:6; vlastiti prijevod).

Djeca negativne emocije povezuju sa crnom, plavom, ljubičastom i bijelom odnosno hladnim bojama (Duh i Kolar, 2012).

Negativne emocije su ljutnja, strah i tuga, dok se sreća ubraja u pozitivne emocije. Međutim, kod emocije ljutnje, koja se svrstava pod negativne, što bi značilo da će ista biti prikazana kroz hladne boje, napravljena je iznimka. Naime, u ovom radu i istraživanju, polazi se od toga da će u emociji ljutnje prevladavati crvena boja pa samim time i tople boje. Razlog navedenog je simbolično značenje crvene boje te

asocijacije koje se povezuju sa istom i emocijom ljutnje. Primjerice, u literaturi crvena boja znači toplinu zbog vatre, a u vatri se, osim crvene boje, najviše ističu narančasta i žuta, iako se mogu vidjeti plava i zelena boja. Također, djeca ljutnju povezuju sa crvenilom na licu.

Nekoliko zanimljivih asocijacija na boje i emocije, pronađene su u Boyatzisovim i Varghesovim istraživanjima (1993:83; vlastiti prijevod), gdje djeca navode sljedeće;

- „Jedna djevojčica kaže kako ju žuta boja čini sretnom, dok druga djevojčica tvrdi da ju rastužuje jer joj majka kaže kako joj žuta boja ne stoji dobro.
- Jedan dječak tvrdi kako se zelena boja čini hladna iznutra, poput povjetarca koji puše u njega.
- Dječak tvrdi kako ga crvena boja rastužuje jer ga podsjeća na Isusa koji je razapet na križu.
- Većinu djece crna boja asocira na smrt i borbu (kao crni pojas u borilačkim vještinama).“

6.2. Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

6.2.1. Cilj

Cilj ovog istraživanja je istražiti utjecaj četiri vrsta emocija; sreća, tuga, ljutnja i strah, na odabir toplih i hladnih boja u dječjim likovnim radovima.

6.2.2. Problemi

- 1) Ispitati hoće li u dječjim likovnim radovima, u prikazu emocije sreće i ljutnje prevladavati tople boje, a u emocijama straha i tuge hladne boje?
- 2) Ispitati hoće li u dječjim likovnim radovima, u emociji ljutnje crvena boja biti najviše zastupljena, dok u emociji tuge plava boja, a u emociji straha crna?

6.2.3. Hipoteze

- 1) U prikazu emocije sreće i ljutnje prevladavat će tople boje.
- 2) Prilikom prikaza emocije tuge i straha prevladavat će hladne boje.

- 3) Kod emocije ljutnje najviše zastupljena boja bit će crvena.
- 4) U emociji straha najveću zastupljenost među bojama imat će crna.
- 5) Plava boja bit će najzastupljenija u prikazu emocije tuge.

6.3. Metodologija istraživanja

6.3.1. Ispitanici

Uzorak ispitanika je N=19, od čega šest djevojčica. Ispitanici su učenici 1.g razreda OŠ „Tituša Brezovačkog“ u Zagrebu.

6.3.2. Vrsta, metoda, tehnika i instrumenti istraživanja

Vrsta istraživanja je eksperimentalna, a metoda analize podataka je kvantitativna. Tehnika prikupljanja podataka je analiza sadržaja, dakle učenički radovi. Instrument prikupljanja podataka je likovni zadatak i priprema za sat likovne kulture. Istražuju se reakcije učenika na likovni problem – boja (topla i hladna) i na motiv - nevizualni (emocije). Način gledanja radova je psihološki.

6.3.3. Postupak

Istraživanje je provedeno kroz dva sata likovne kulture koje je održala autorica. Za tu svrhu izrađene su dvije pripreme. Također, priča „Neobično drvo“ izmišljena je i prilagođena za nastavni sat likovne kulture. Istraživanje je provedeno u OŠ „Tituša Brezovačkog“ u Zagrebu 7. lipnja 2016., treći i četvrti sat.

Tijek istraživanja, kroz dvije pripreme, je sljedeći: prvi sat učenici su slikali odnosno crtali neobično drvo (prema zamišljanju jer je motiv nevizualni – emocije) iz prva dva dijela priče. Zatim drugi sat, neobično drvo iz druga dva dijela priče. Svaki učenik N=19 na kraju je imao po četiri rada, ukupno 76 radova. Zadatak je bio pažljivo slušati sva četiri dijela priče „Neobično drvo“, a nakon svakog dijela ispričane priče slijedio je zadatak; naslikati odnosno nacrtati neobično drvo prema zamišljanju. Bitno je naglasiti kako se četiri dijela priče odnose na četiri vrste emocije (ljutnja, strah, tuga i sreća) i svaki je učenik prema vlastitom nahođenju trebao prikazati neobično drvo. Likovna tehnika za izradu navedenog zadatka je kombinirana: flomasteri i

akvarel, odnosno vodene boje. Likovni problem je kontrast toplo – hladno. Dakle zadatak je bio kombinacijom dviju tehnika; flomasterom i akvarelom naslikati neobično drvo u hladnim i toplim bojama. Toplim bojama (crvena, žuta i narančasta) dodana je i neutralna smeđa, a hladnim bojama (plava, zelena i ljubičasta) ne- boje crna, siva i bijela.

Pripreme za izvođenje nastave likovne kulture

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Priprema za izvođenje nastavnog sata likovne kulture

(Neobično drvo – flomaster i akvarel)

Student: Jasminka Bajić

Škola: OŠ „Tituša Brezovačkog“

Razred: 1.g

Učiteljica: Anamarija Kosina

Mentorica: Breza Žižović, mag.art.paed.

Zagreb, 7. lipnja 2016.

Nastavna cjelina: boja

Nastavna jedinica: kontrast toplo - hladno

Motiv: nevizualni – emocije ljutnja i strah

Likovni problem: kontrast toplo - hladno

Likovna tehnika: kombinirana – akvarel i flomaster

Likovno područje rada: oblikovanje na plohi: crtanje i slikanje

Metoda rada: razgovor, kombiniranje, zamišljanje, rad s tekstem

Oblici rada: frontalni i individualni

Tip sata: sat praktičnog rada

Korelacija: priroda i društvo, hrvatski jezik

Nastavna sredstva i pomagala: ploča, kreda, aplikacija boja

Plan ploče:

Tople boje: crvena, žuta i narančasta

aplikacija boja

učnički radovi

Hladne boje: plava, zelena i ljubičasta

Neutralne boje: smeđa - topla boja

aplikacija boja

siva, bijela i crna - hladne boje

Likovni zadaci:

- a) obrazovni: naučiti i imenovati tople i hladne boje, naučiti izražavati se toplim i hladnim bojama, svladati tehniku slikanja akvarelom i crtanja flomasterom
- b) odgojni: formiranje stavova, pozitivan odnos prema radu, razvoj kreativnosti i samostalnosti u radu
- c) funkcionalni: razvoj mašte, emocija, mišljena, fine motorike ruku

Artikulacija sata:

Uvodni dio sata:

Priprema:

U uvodnom dijelu sata provjeravamo imaju li svi učenici, na svojim klupama, potreban pribor za izradu današnjeg zadatka, a to su: zaštitna podloga, hrapavi bijeli papir, akvarel odnosno vodene boje, flomasteri, voda i odgovarajući kist (što mekši).

Demonstriram učenicima rad kombinacijom dviju tehnika: flomaster i akvarel odnosno vodene boje. Na ploču lijepim jedan bijeli hrapavi papir i prikazujem potez primjerice crnim flomasterom. Objašnjavam da bez obzira koliko pritisnuli crni flomaster po papiru, debljina linije će biti ista. Zatim na papir nanosim vodene boje, upućujući na to da, ukoliko dodamo više vode, boja će biti svjetlija odnosno bljeđa i suprotno, dodavanjem više pigmenta boje dobiti ćemo tamnije i gušće boje.

Također, bitno je uočiti proces otapanja flomastera u dodiru s vodom i znati da je takav efekt poželjan.

Motivacija:

U motivacijskom dijelu sata govorim učenicima kako ću im pročitati jednu priču koja se sastoji od 4 dijela te da ćemo ovaj sat obraditi dva dijela iz priče, a drugi sat druga dva dijela.

Učenici se udobno smještaju u svoje stolice, zažmire i kroz priču (koja je izmišljena – prilog 1.) zamišljaju i maštaju, kako se to neobično drvo osjećalo i izgledalo u različitim situacijama.

Prvi dio priče:

U jednom gradu živjelo je neobično drvo. Drvo se nalazilo pokraj jedne kuće u kojoj su živjeli majka, otac i njihovo dvoje djece. To neobično drvo, svakog dana, promatralo je brata i sestru kako se igraju i poželjelo da se i ono može igrati s njima. Međutim, djeca, ne shvaćajući da to drvo može vidjeti, čuti i osjećati, počela su kidati mu lišće i grane, "napucavati" loptu o njegovo neobično deblo, u njegovu neobičnu krošnju. Drvetu je, naravno, jako smetalo to što mu djeca čine.

Tako iz dana u dan, dok su djeca prkosila tom neobičnom drvetu, ono je smrknuto gledalo u daljinu, u jednu planinu kod koje se nazirala čarobna šuma. Neobično drvo poželjelo je zauvijek pobjeći od djece i otići živjeti u čarobnu šumu. (ljutnja)

Emocionalno – intelektualna pauza. Zatim ispitujem učenike: "Kako ste zamislili da izgleda neobično drvo? Zapamtite, samo vi vidite to neobično drvo. Pomno promotrite kakva mu je krošnja, deblo? Kako biste se vi osjećali da ste na njegovom mjestu? Je li vas netko nekada čupao za kosu, povlačio za majicu? Kako ste se tada osjećali?"

Na ploču lijepim aplikacije toplih i hladnih boja. Razgovaramo koje su tople, a koje hladne boje.

Najava zadatka: Danas ćemo kombinacijom dviju tehnika; flomasterom i akvarelom naslikati neobično drvo u emociji ljutnje.

Napomena - možete kombinirati; prvo slikati drvo akvarelom pa crtati odnosno dodavati detalje flomasterom ili prvo nacrtati drvo flomasterom, potom slikati odnosno popunjavati akvarelom. Također, hrapavi bijeli papir ćemo olovkom podijeliti, po sredini, na dva jednaka dijela. Na jednom dijelu papira slikati ćemo neobično drvo iz prvog dijela priče, a zatim na drugom dijelu papira, neobično drvo iz drugog dijela priče.

Glavni dio sata: Učenici rade individualno, ja ih obilazim i razgovaram s njima.

Drugi dio priče:

Jednoga dana, dok su djeca bila u kući, drvo je odlučilo pobjeći tako brzo da ga nitko ne može vidjeti.

Kada je neobično drvo konačno došlo do čarobne šume i krenulo istraživati što se u

njoj nalazi, Sunce se polako počelo skrivati iza oblaka. Nestala je svjetlost dana, čula se samo snažna grmljavina i počela je padati kiša. Okrenuvši se iza sebe, drvo nije ništa vidjelo osim mraka. Kako se drvo nije snalazilo u tami, jer je pokraj kuće, gdje je živjelo, njegovu neobičnu krošnju krasila jedna čarobna lampa, ono je počelo drhtati. Osluškujući neobične zvukove šumskih životinja, njegovo drhtanje postajalo je sve jače. (strah)

Emocionalno – intelektualna pauza. Ispitujem učenike: "Kako ste zamislili da izgleda neobično drvo? Zapamtite, samo vi vidite to neobično drvo. Pomno promotrite kakva mu je krošnja, deblo? Kako biste se vi osjećali da ste na njegovom mjestu?"

Najava zadatka: kombinacijom dviju tehnika; flomasterom i akvarelom naslikat ćemo neobično drvo u emociji straha.

Napomena - možete kombinirati; prvo slikati drvo akvarelom pa crtati odnosno dodavati detalje flomasterom ili prvo nacrtati drvo flomasterom, potom slikati odnosno popunjavati akvarelom. Drvo iz drugog dijela priče slikamo na drugom dijelu papira.

Glavni dio sata: Učenici rade individualno, ja ih obilazim i razgovaram s njima. Sjetite se kako je neobično drvo izgledalo u prvom dijelu priče, a kako u drugom. Uočavate li razliku, pokušajte ju prikazati na vaš način, kako ste ju vi zamislili. Zapamtite, to neobično drvo samo ste vi vidjeli.

Završni dio: Postavljamo učeničke radove na ploču. Promatramo i razgovaramo o tome koji je bio današnji zadatak. Što uočavamo na radovima, postoji li razlika između dva neobična drveta? Koja je razlika?

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Priprema za izvođenje nastavnog sata likovne kulture
(Neobično drvo – flomaster i akvarel)

Student: Jasminka Bajić

Škola: OŠ „Tituša Brezovačkog“

Razred: 1.g

Učiteljica: Anamarija Kosina

Mentorica: Breza Žižović, mag.art.paed.

Zagreb, 7. lipnja 2016.

Nastavna cjelina: boja

Nastavna jedinica: kontrast toplo - hladno

Motiv: nevizualni – emocije tuga i sreća

Likovni problem: kontrast toplo - hladno

Likovna tehnika: kombinirana – akvarel i flomaster

Likovno područje rada: oblikovanje na plohi: crtanje i slikanje

Metoda rada: razgovor, kombiniranje, zamišljanje, rad sa tekstom

Oblici rada: frontalni i individualni

Tip sata: sat praktičnog rada

Korelacija: priroda i društvo, hrvatski jezik

Nastavna sredstva i pomagala: ploča, kreda, aplikacija boja

Plan ploče:

Tople boje: crvena, žuta i narančasta

aplikacija boja

učenički radovi

Hladne boje: plava, zelena i ljubičasta

Neutralne boje: smeđa - topla boja

aplikacija boja

siva, bijela i crna - hladne boje

Likovni zadaci:

- a) obrazovni: naučiti i imenovati tople i hladne boje, naučiti izražavati se toplim i hladnim bojama, svladati tehniku slikanja akvarelom i crtanja flomasterom
- b) odgojni: formiranje stavova, pozitivan odnos prema radu, razvoj kreativnosti i samostalnosti u rad
- c) funkcionalni: razvoj mašte, emocija, mišljena, fine motorike ruku

Artikulacija sata:

Uvodni dio sata:

Priprema:

U uvodnom dijelu sata provjeravamo imaju li svi učenici, na svojim klupama, potreban pribor za izradu današnjeg zadatka, a to su: zaštitna podloga, hrapavi bijeli papir, akvarel odnosno vodene boje, flomasteri, voda i odgovarajući kist (što mekši).

Kako je drugi sat likovne kulture nastavak na prethodni, nećemo ponavljati demonstriranje rada dviju tehnikama.

Motivacija:

U motivacijskom dijelu sata govorim učenicima kako ću im pročitati druga dva dijela priče iz prethodnog sata.

Učenici se udobno smještaju u svoje stolice, zažmire i kroz priču (koja je izmišljena – prilog 1.) zamišljaju i maštaju, kako se to neobično drvo osjećalo i izgledalo u različitim situacijama.

Treći dio priče:

Neobično drvo pokušavalo je pronaći neko mjesto gdje će se moći sakriti. Ugledavši najveće drvo koje je živjelo u čarobnoj šumi, ono je odlučilo otići k njemu.

Kada se neobično drvo približilo najvećem drvetu, ono ga je upitalo: "Neobično drvo, što se dogodilo s tvojim lišćem, granama? Zašto tako izgledaš?" Neobično drvo je odgovorilo: "Znaš, djeca su me jako ljutila svojim ponašanjem i ja sam odlučio zauvijek pobjeći, a onda, kada je pala noć, shvatio sam da se bojim biti sam i sada

sam strašno usamljen. Iako su me djeca ponekad povrijedila svojim ponašanjem, sada mi silno nedostaju i želio bih se vratiti svojoj kući" - reče drvo slegnuvši ramenima. (tuga)

Emocionalno – intelektualna pauza. Zatim ispitujem učenike: "Kako ste zamislili da izgleda neobično drvo? Zapamtite, samo vi vidite to neobično drvo. Pomno promotrite kakva mu je krošnja, deblo? Kako biste se vi osjećali da ste na njegovom mjestu?"

Najava zadatka: kombinacijom dviju tehnika; flomasterom i akvarelom naslikat ćemo neobično drvo u emociji tuge.

Napomena - možete kombinirati; prvo slikati drvo akvarelom pa crtati odnosno dodavati detalje flomasterom ili prvo nacrtati drvo flomasterom, potom slikati odnosno popunjavati akvarelom. Također, hrapavi bijeli papir ćemo olovkom podijeliti, po sredini, na dva jednaka dijela. Na jednom dijelu papira slikat ćemo neobično drvo iz trećeg dijela priče a zatim na drugom dijelu papira neobično drvo iz četvrtog dijela priče.

Glavni dio sata: Učenici rade individualno, ja ih obilazim i razgovaram s njima.

Četvrti dio priče:

Najveće drvo tješilo je neobično drvo govoreći mu: "Neobično drvo, nemoj biti tužno jer čim svane dan, čim Sunce ponovno obasja čarobnu šumu, moji prijatelji lisica, vjeverica, leptiri čuvari i šumske vile pokazat će ti put do kuće." Neobično drvo tada se zapitalo: "Što ako ja dođem kući i ugledam neko drugo drvo na mjestu gdje sam živio, što ako me djeca ne budu htjela? Što ću onda?". Ne sluteći da su djeca također tužna što nema njihova drveta, da je bratu i sestri žao što su se tako ponašali prema njemu, neobično drvo krenulo je svojoj kući.

Kada se neobično drvo polako približavalo svom domu, svojoj kući, vidjelo je da ga njegovo mjesto čeka, da nema drugog drveta. Počelo je veselo skakutati i na starom mjestu, spustilo neobično korijenje. Kada su djeca kroz prozor ugledala da se njihovo najdraže drvo vratilo, odmah su istrčala iz kuće i velikim ga zagrljajem pozdravila. Neobično drvo u trenu je procvjetalo. (sreća)

Emocionalno – intelektualna pauza. Ispitujem učenike: "Kako ste zamislili da izgleda neobično drvo? Zapamtite, samo vi vidite to neobično drvo. Pomno promotrite kakva mu je krošnja, deblo? Kako biste se vi osjećali da ste na njegovom mjestu?"

Najava zadatka: kombinacijom dviju tehnika; flomasterom i akvarelom naslikat ćemo neobično drvo u emociji sreće.

Napomena - možete kombinirati; prvo slikati drvo akvarelom pa crtati odnosno dodavati detalje flomasterom ili prvo nacrtati drvo flomasterom, potom slikati odnosno popunjavati akvarelom. Drvo iz četvrtog dijela priče slikamo na drugom dijelu papira.

Glavni dio sata: Učenici rade individualno, ja ih obilazim i razgovaram s njima. Sjetite se kako je neobično drvo izgledalo u trećem dijelu priče, a kako u četvrtom. Uočavate li razliku, pokušajte ju prikazati na vaš način, kako ste ju vi zamislili. Zapamtite, to neobično drvo samo ste vi vidjeli.

Završni dio: Postavljamo učeničke radove na ploču. Promatramo i razgovaramo o tome koji je bio današnji zadatak. Što uočavamo na radovima, postoji li razlika između dva neobična drveta? Koja je razlika?

Postavljamo nekoliko učeničkih radova iz oba dijela sata. Promatramo koje su razlike u korištenju boja u 4 različita rada, tj. 4 različita prikaza, kroz emocije ljutnje, straha, tuge i sreće, neobična drveta. Što možemo primijetiti? Koje boje smo koristili za određenu emociju? Izgleda li neobično drvo jednako ili različito u 4 rada istog učenika?

„Neobično drvo“ – izmišljena priča

U jednom gradu živjelo je neobično drvo. Drvo se nalazilo pokraj jedne kuće u kojoj su živjeli majka, otac i njihovo dvoje djece. To neobično drvo, svakog dana, promatralo je brata i sestru kako se igraju i poželjelo da se i ono može igrati s njima. Međutim, djeca, ne shvaćajući da to drvo može vidjeti, čuti i osjećati, počela su; kidati mu lišće i grane, "napucavati" loptu o njegovo neobično deblo, u njegovu neobičnu krošnju. Drvetu je, naravno, jako smetalo to što mu djeca čine.

Tako iz dana u dan, dok su djeca prkosila tom neobičnom drvetu, ono je smrknuto gledalo u daljinu, u jednu planinu kod koje se nazirala čarobna šuma. Neobično drvo poželjelo je zauvijek pobjeći od djece i otići živjeti u čarobnu šumu. (Ijutnja)

Jednoga dana, dok su djeca bila u kući, drvo je odlučilo pobjeći tako brzo da ga nitko ne može vidjeti.

Kada je neobično drvo konačno došlo do čarobne šume i krenulo istraživati što se u njoj nalazi, Sunce se polako počelo skrivati iza oblaka. Nestala je svjetlost dana, čula se samo snažna grmljavina i počela je padati kiša. Okrenuvši se iza sebe, drvo nije ništa vidjelo osim mraka. Kako se drvo nije snalazilo u tami, jer je pokraj kuće, gdje je živjelo, njegovu neobičnu krošnju krasila jedna čarobna lampa, ono je počelo drhtati. Osluškujući neobične zvukove šumskih životinja, njegovo drhtanje postajalo je sve jače. (strah)

Neobično drvo pokušavalo je pronaći neko mjesto gdje će se moći sakriti. Ugledavši najveće drvo koje je živjelo u čarobnoj šumi, ono je odlučilo otići k njemu.

Kada se neobično drvo približilo najvećem drvetu, ono ga je upitalo: "Neobično drvo, što se dogodilo s tvojim lišćem, granama? Zašto tako izgledaš?" Neobično drvo je odgovorilo: "Znaš, djeca su me jako ljutila svojim ponašanjem i ja sam odlučio zauvijek pobjeći, a onda, kada je pala noć, shvatio sam da se bojim biti sam i sada sam strašno usamljen. Iako su me djeca ponekad povrijedila svojim ponašanjem, sada mi silno nedostaju i želio bih se vratiti svojoj kući." - Reče drvo slegnuvši ramenima. (tuga)

Najveće drvo tješilo je neobično drvo govoreći mu: "Neobično drvo, nemoj biti tužno jer čim svane dan, čim Sunce ponovno obasja čarobnu šumu, moji prijatelji lisica, vjeverica, leptiri čuvari i šumske vile pokazat će ti put do kuće." Neobično drvo tada se zapitalo: "Što ako ja dođem kući i ugledam neko drugo drvo na mjestu gdje sam živio, što ako me djeca ne budu htjela? Što ću onda?". Ne sluteći da su djeca također tužna što nema njihova drveta, da je bratu i sestri žao što su se tako ponašali prema njemu, neobično drvo krenulo je svojoj kući.

Kada se neobično drvo polako približavalo svom domu, svojoj kući, vidjelo je da ga njegovo mjesto čeka, da nema drugog drveta. Počelo je veselo skakutati i na starom mjestu, spustilo neobično korijenje. Kada su djeca kroz prozor ugledala da se njihovo najdraže drvo vratilo, odmah su istrčala iz kuće i velikim ga zagrljajem pozdravila. Neobično drvo, u trenu, je procvjetalo. (sreća)

Dječji radovi:

Slika 20. „Neobično drvo“ kroz prikaz emocije ljutnje (7 i 8 g.), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 21. „Neobično drvo“ kroz prikaz emocije straha (7 i 8 g.), kombinirana tehnika:
akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 22. „Neobično drvo“ kroz prikaz emocije tuge (7 i 8 g.), kombinirana tehnika:
akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 23. „Neobično drvo“ kroz prikaz emocije sreće (7 i 8 g.), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

6.4. Obrada rezultata

Metoda analize podataka je kvantitativna. Pri obradi rezultata razmotreni su svi učenički radovi. Pomoću tablica (2., 3., 4., 5.); broj učeničkih radova, ukupno 19 i navedene boje; tople i hladne te neutralne (ukupno 10 boja), dobio se određeni postotak u korištenju tj. zastupljenosti određene boje. Prilikom obrade podataka vezanih za boje, gledao se svaki rad pojedinačno i bilježile sve korištene boje u istom. Tako se dobio brojčani iznos, točnije postotak pojavnosti određene boje. U obzir su ulazile sve korištene boje u pojedinom radu, neovisno u kojoj se količini pojavljivala određena boja. Također, ukoliko je i jedan potez flomasterom ili kistom, primjerice crvenom bojom, vidljiv u učeničkom radu, isti odnosno ista je uzeta u obzir. Ono što se nije razmatralo, kod prikaza emocije tuge u učeničkim radovima, je nacrtano/naslikano dodatno drvo uz prikaz neobična drveta (kad u priči, neobično drvo tješi veliko drvo). Dakle, boje dodatno naslikanog drveta, nisu uzete u obzir pri obradi podataka.

Tablica 2. Boje i dječji radovi u prikazu emocije ljutnje

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	UKUPNO
SMEĐA	x		x			x		x	x	x	x	x	x		x		x	x	x	13
ZELENA	x	x	x		x	x	x		x	x	x	x	x			x	x	x	x	15
CRVENA		x		x		x	x		x		x		x			x		x	x	10
PLAVA		x		x			x	x					x	x	x	x		x		9
ŽUTA			x	x		x	x		x	x	x			x		x			x	10
NARANČASTA			x	x										x		x				4
LJUBIČASTA														x		x			x	3
CRNA				x				x					x		x		x			5
SIVA																				0
BIJELA																				0

Tablica 3. Boje i dječji radovi u prikazu emocije straha

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	UKUPNO
SMEĐA	x		x		x	x		x	x	x	x				x			x	x	11
ZELENA	x	x			x	x	x		x								x		x	8
CRVENA									x			x	x			x			x	5
PLAVA			x		x		x	x	x	x		x	x	x	x	x			x	12
ŽUTA		x				x	x		x		x								x	6
NARANČASTA			x									x	x	x			x	x	x	7
LJUBIČASTA		x									x		x					x		4
CRNA		x		x		x	x			x	x				x	x	x		x	10
SIVA				x	x	x	x			x				x		x				7
BIJELA				x																1

Tablica 4. Boje i dječji radovi u prikazu emocije tuge

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	UKUPNO
SMEĐA	x					x			x	x	x	x	x	x		x	x			10
ZELENA	x		x		x	x		x	x	x	x		x	x		x		x	x	13
CRVENA		x	x			x			x				x	x						6
PLAVA		x	x	x	x		x	x		x		x		x	x	x		x	x	13
ŽUTA			x		x		x						x						x	5
NARANČASTA		x	x		x		x	x									x		x	7
LJUBIČASTA				x			x	x										x		4
CRNA	x	x	x			x					x	x	x	x	x	x	x			11
SIVA										x				x	x					3
BIJELA																				0

Tablica 5. Boje i dječji radovi u prikazu emocije sreće

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	UKUPNO
SMEĐA	x	x				x			x	x	x	x	x	x		x	x			11
ZELENA	x		x	x	x	x		x				x		x	x	x	x	x	x	13
CRVENA		x	x	x					x	x							x	x	x	8
PLAVA		x	x	x	x			x	x	x		x	x				x			10
ŽUTA			x	x	x		x	x		x	x				x		x		x	10
NARANČASTA		x		x	x	x	x			x	x		x	x			x	x		11
LJUBIČASTA		x	x	x			x		x	x			x		x		x			9
CRNA	x					x						x					x			4
SIVA																				0
BIJELA		x										x								2

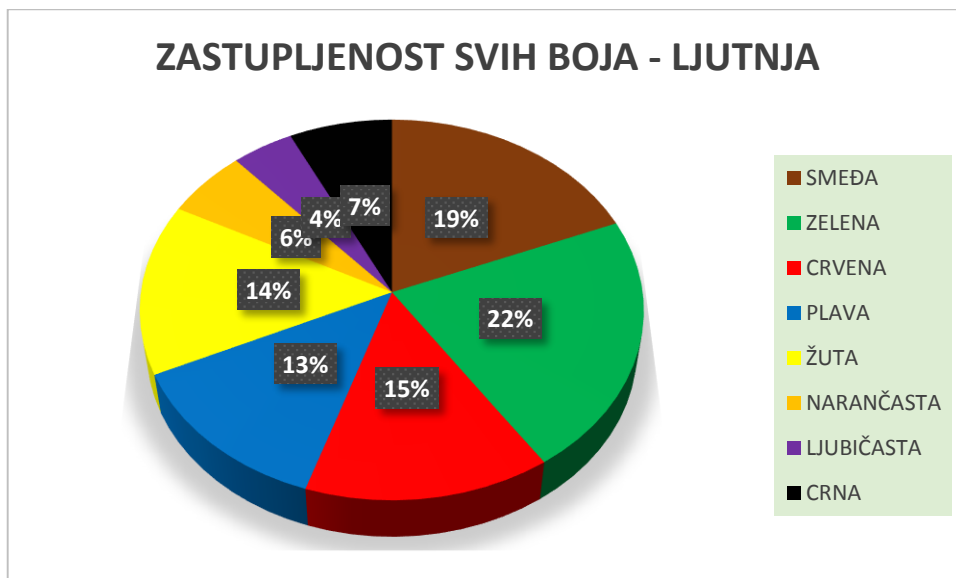
6.5. Rezultati i rasprava

Rezultati su podijeljeni u četiri dijela; kroz prikaze četiri vrste emocija; ljutnja, strah, tuga i sreća te zastupljenosti boja u svakoj od njih. Svaka emocija, prikazana je pomoću četiri grafikona; zastupljenost svih boja u određenoj emociji, zastupljenost toplih i hladnih boja te njihov omjer u istoj emociji. Omjer toplih i hladnih boja, u određenoj vrsti emocije u dječjim radovima, prikazan je kroz crvenu boju za tople boje, a kroz plavu za hladne boje. Zastupljenost boja iskazana je u postocima pomoću grafikona.

6.5.1. Rezultati

1) Prikaz emocije ljutnje i zastupljenost boja u istoj, u dječjim radovima

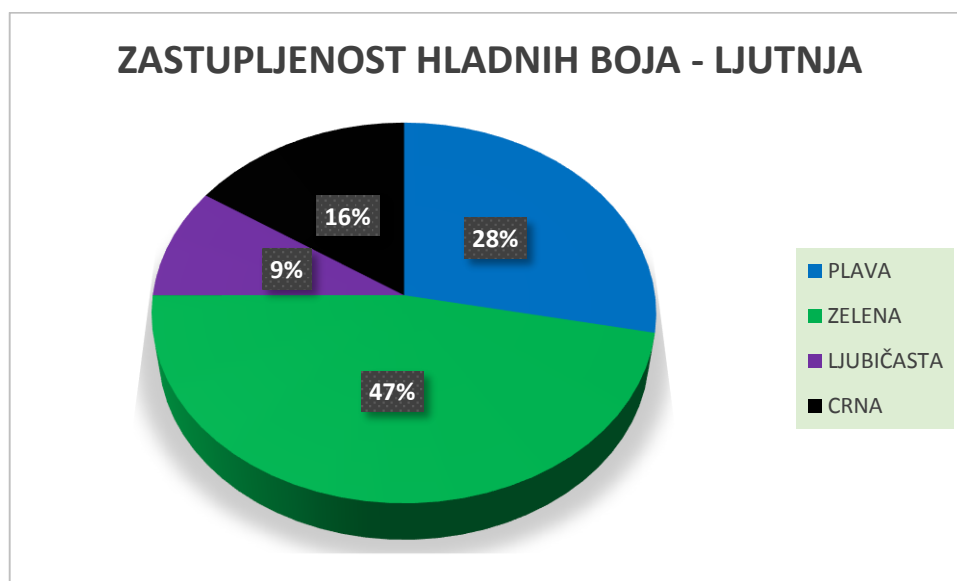
Zastupljenost svih boja, u prikazu emocije ljutnje, u dječjim radovima

Grafikon 1. Zastupljenost svih boja u prikazu emocije ljutnje

Kod prikaza emocije ljutnje i zastupljenosti svih boja u istoj, vidimo da najveći postotak tj. zastupljenost ima zelena boja 22%, nakon nje slijedi smeđa boja 19% te crvena na trećem mjestu sa 15% zastupljenosti. Na temelju dobivenih rezultata, postavljena hipoteza 3) Kod emocije ljutnje najviše zastupljena boja bit će crvena, u ovom slučaju se odbacuje. Prema rezultatima vidljivo je da najmanju zastupljenost, u prikazu emocije ljutnje, imaju narančasta sa 6%, ljubičasta 4% te crna 7%. U prikazu emocije ljutnje, učenici nisu koristili sivu i bijelu.

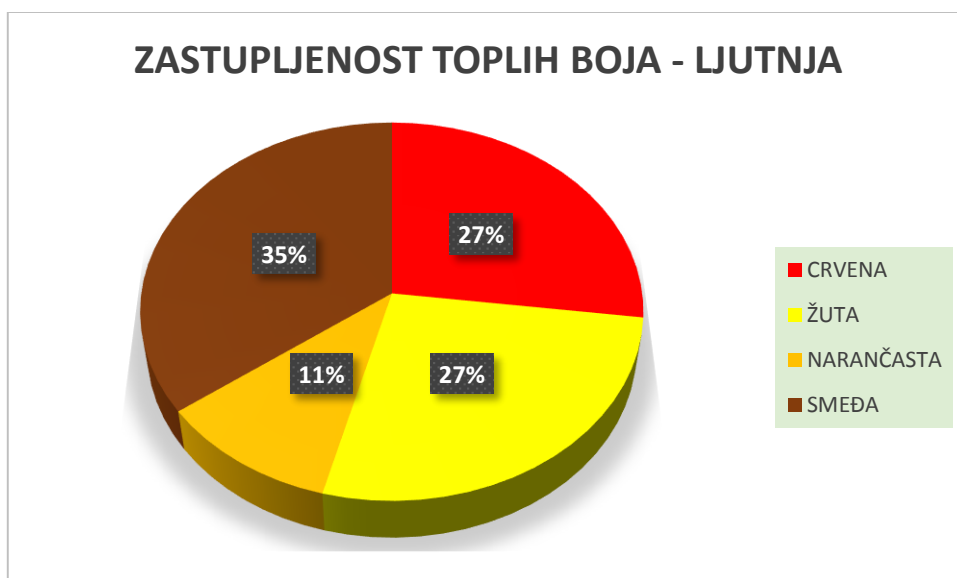
Zastupljenost hladnih boja, u prikazu emocije ljutnje, u dječjim radovima

Grafikon 2. Zastupljenost hladnih boja u prikazu emocije ljutnje

Rezultati zastupljenosti hladnih boja u emociji ljutnje; plava, zelena i ljubičasta, kojoj su dodane i neutralne boje, crna, siva i bijela, su sljedeći; najveći postotak ima zelena boja 47%, gotovo polovica učenika koristila je zelenu boju, od mogućih ponuđenih šest boja. Zatim plava 28% te ljubičasta kao najmanje zastupljena boja s 9%. Siva i bijela nisu se koristile, u dječjim radovima, prilikom prikaza emocije ljutnje.

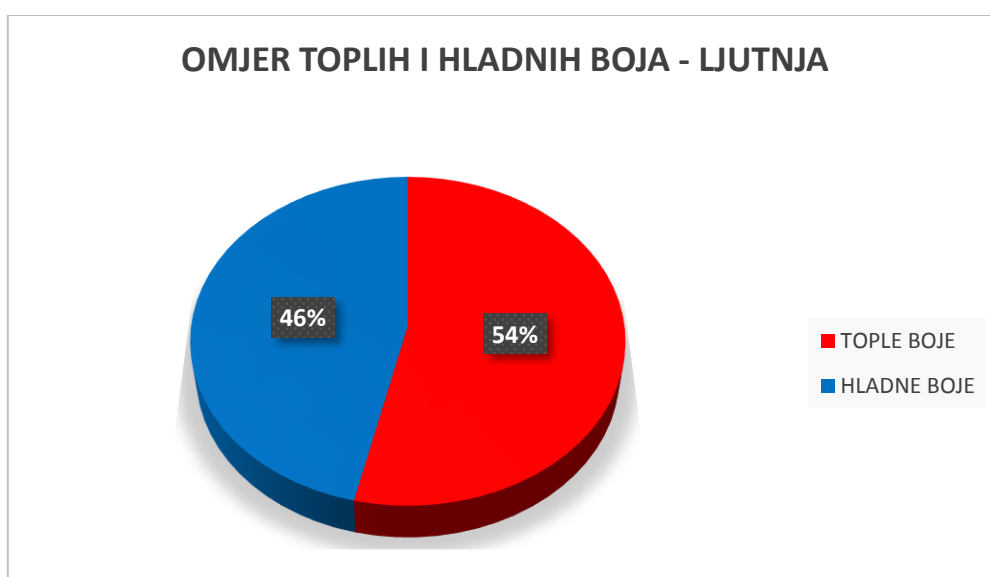
Zastupljenost toplih boja, u prikazu emocije ljutnje, u dječjim radovima

Grafikon 3. Zastupljenost toplih boja u prikazu emocije ljutnje

Rezultati zastupljenosti toplih boja (crvena, žuta i narančasta) kod emocije ljutnje, kojoj je dodana i neutralna smeđa boja, prikazuju da najveću zastupljenost ima smeđa 35%, a drugo mjesto dijele crvena i žuta boja s 27%. Dok najmanje zastupljena boja je narančasta 11%. Ukoliko bi se gledale samo tri boje; crvena, žuta i narančasta, vidljivo je da, ipak ni u toj situaciji crvena boja ne prednjači. Učenici su koristili sve ponuđene tople boje.

Omjer zastupljenosti toplih i hladnih boja, u prikazu emocije ljutnje, u dječjim radovima

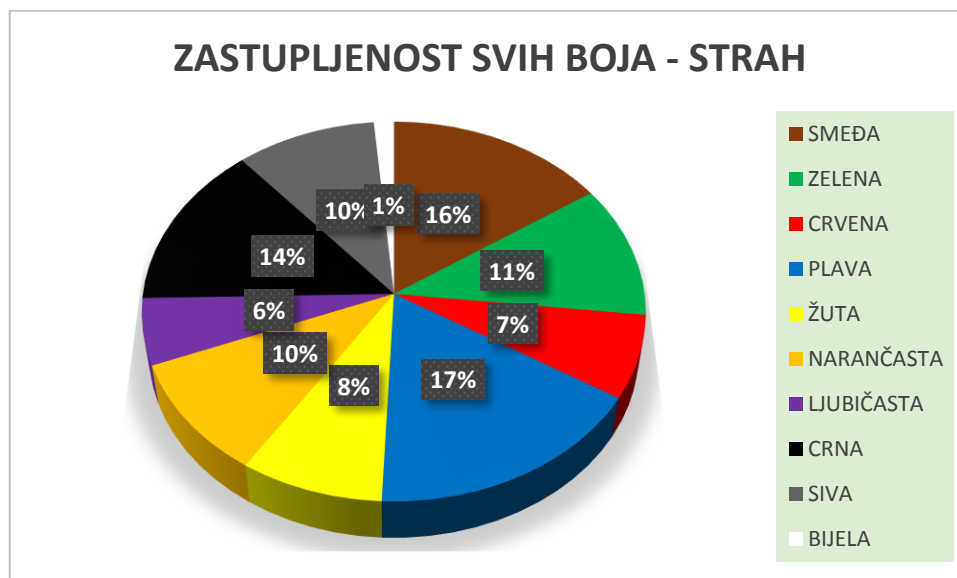

Grafikon 4. Omjer toplih i hladnih boja u prikazu emocije ljutnje

Rezultati istraživanja kod prikaza emocije ljutnje u dječjim radovima, ukazuju kako je prevladala upotreba toplih boja 54%. Čime se potvrđuje postavljena hipoteza 1) da će u emociji ljutnje prevladavati tople boje.

2) Prikaz emocije straha i zastupljenost boja u istoj, u dječjim radovima

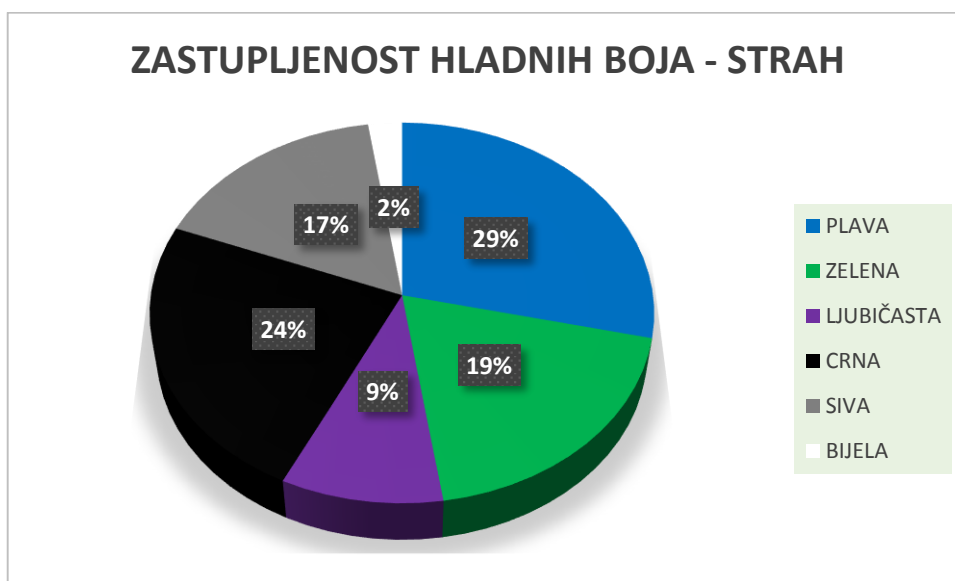
Zastupljenost svih boja, u prikazu emocije straha, u dječjim radovima

Grafikon 5. Zastupljenost svih boja u prikazu emocije straha

Rezultati u emociji straha i zastupljenost boje u istoj, prikazuju kako se najčešće koristila plava boja, ukupno 17%, smeđa je zauzela drugo mjesto sa 16% pojavnosti u 19 učeničkih radova. Vidljiva je razlika između navedenih boja u samo jednom postotku. Crna je na trećem mjestu, ukupno 14%, čime se odbacuje postavljena hipoteza 4) U emociji straha najveću zastupljenost među bojama imat će crna. Nakon crne, dolazi zelena boja s 11% pojavnosti u dječjim radovima, prilikom prikaza emocije straha. Siva i narančasta boja su podijeljene, svaka sa 10% zastupljenosti. Crvena boja 7%, ljubičasta 6% te bijela najmanje zastupljena sa 1%. Uočava se kako su učenici u prikazu emocije straha, koristili sve ponuđene boje.

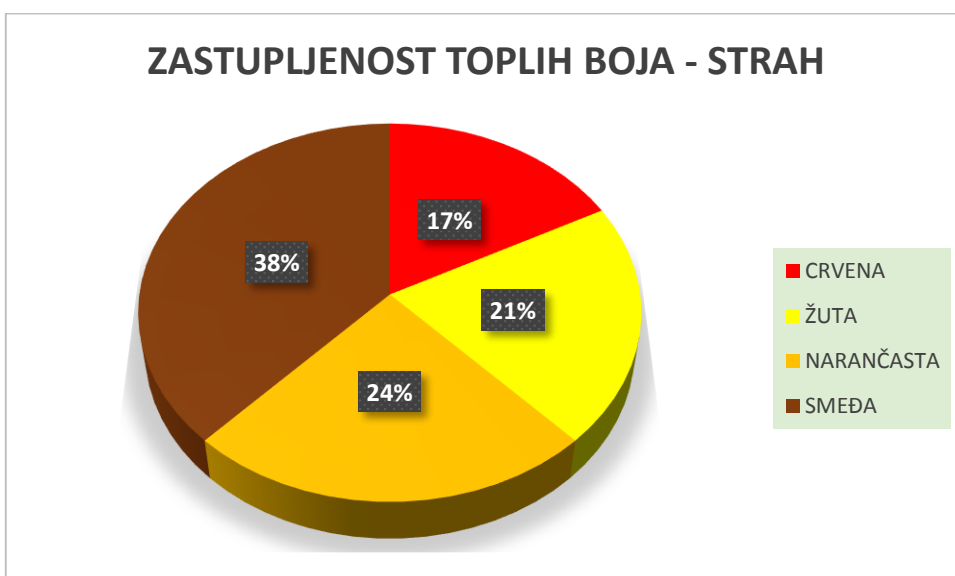
Zastupljenost hladnih boja, u prikazu emocije straha, u dječjim radovima

Grafikon 6. zastupljenost hladnih boja u prikazu emocije straha

Rezultati zastupljenosti hladnih boja u prikazu emocije straha, ukazuju kako je najviše korištena plava boja 29% od mogućih šest. Crna je uz, plavu boju, najčešće korištena 24%. Zatim zelena 19%, siva 17% te ljubičasta 9% i bijela 2%. Učenici su koristili sve ponuđene hladne boje.

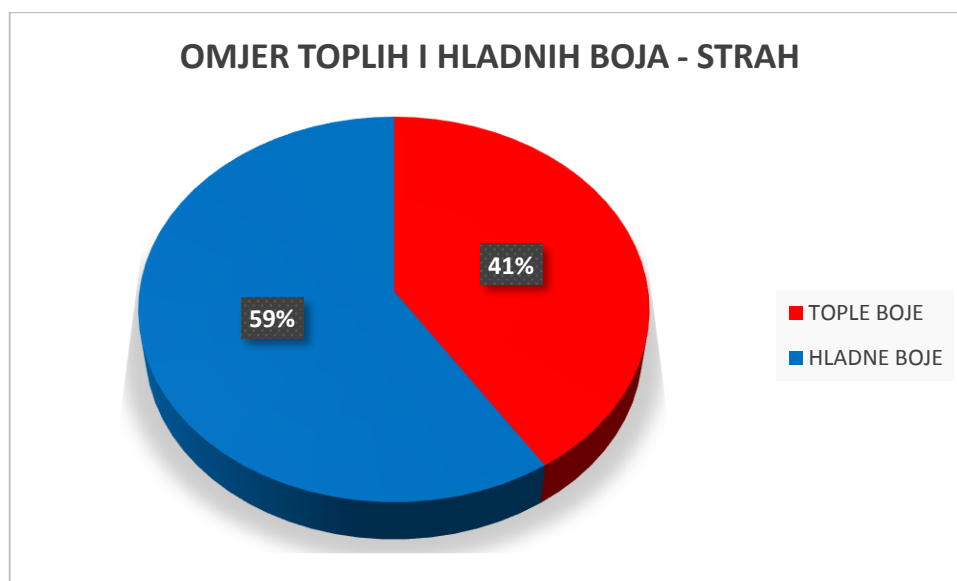
Zastupljenost toplih boja, u prikazu emocije straha, u dječjim radovima

Grafikon 7. zastupljenost toplih boja u prikazu emocije straha

Rezultati govore, kako su učenici koristili sve ponuđene tople boje u svojim radovima. Među najzastupljenijom bojom je smeđa 38%, zatim narančasta 24%, crvena 17% te žuta 21%.

Omjer zastupljenosti toplih i hladnih boja, u prikazu emocije straha, u dječjim radovima

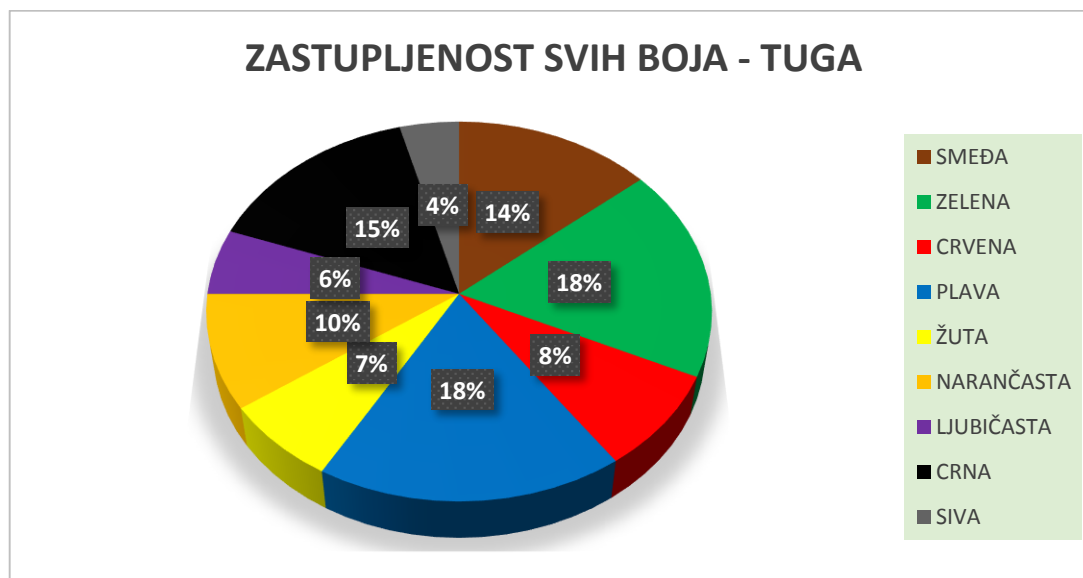

Grafikon 8. Omjer toplih i hladnih boja u prikazu emocije straha

Omjer zastupljenosti toplih i hladnih boja, u prikazu emocije straha u dječjim radovima, ukazuje na to kako su prevladale hladne boje 59%. Na temelju dobivenih rezultata potvrđuje se postavljena hipoteza 2) prilikom prikaza emocije straha prevladavat će hladne boje u dječjim radovima.

3) Prikaz emocije tuge i zastupljenost boja u istoj, u dječjim radovima

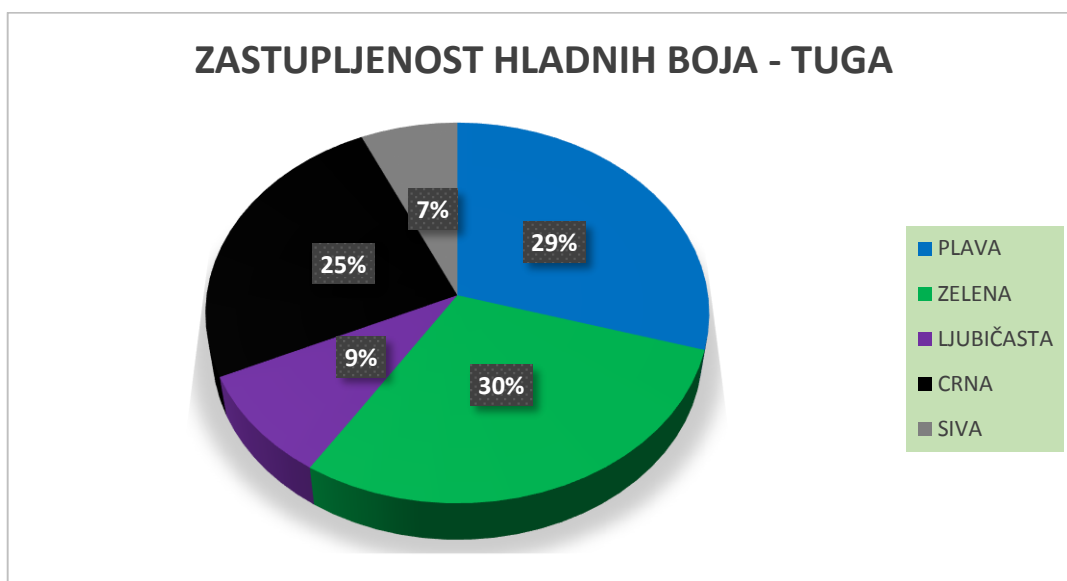
Zastupljenost svih boja, u prikazu emocije tuge, u dječjim radovima

Grafikon 9. Zastupljenost svih boja u prikazu emocije tuge

Rezultati pokazuju kako su se u emociji tuge, u dječjim radovima, najviše koristile plava i zelena boja, koje dijele prvo mjesto, svaka po 18%. Međutim, nedovoljno da bi se mogla potvrditi postavljena hipoteza 5) Plava boja bit će najzastupljenija u prikazu emocije tuge. Drugo mjesto po zastupljenosti zauzima crna 15% te smeđa boja 14%. Vidi se kako su crna i smeđa boja podjednako korištene, samo je 1% razlike. Slijedi narančasta boja s 10%, crvena 8%, žuta 7% i ljubičasta 6%. Najmanju zastupljenost, od svih boja, ima siva. Dok se, u dječjim radovima, bijela uopće nije koristila prilikom prikaza emocije tuge.

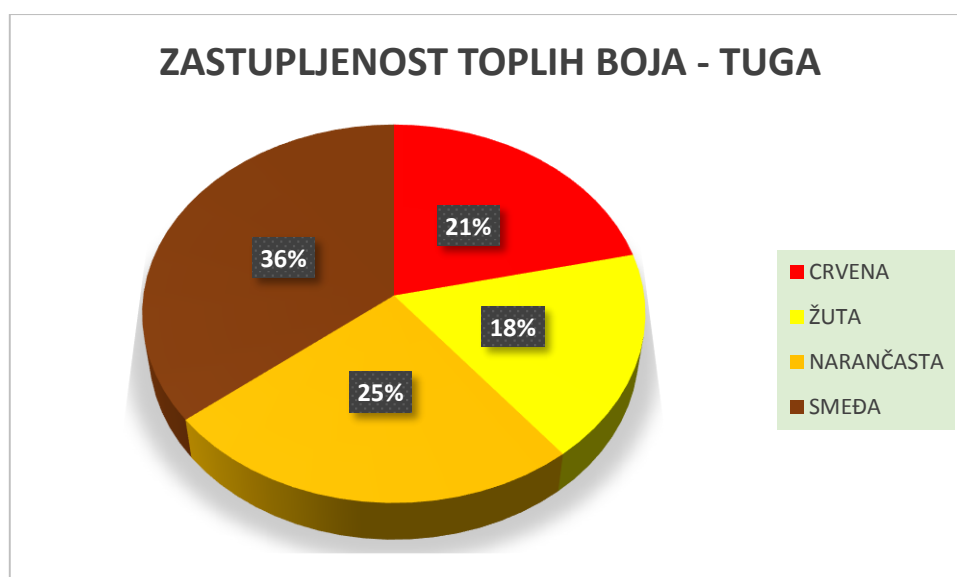
Zastupljenost hladnih boja, u prikazu emocije tuge, u dječjim radovima

Grafikon 10. zastupljenost hladnih boja u prikazu emocije tuge

Rezultati istraživanja prikazuju da su se zelena 30% i plava 29% najviše koristile u dječjim radovima, prilikom prikaza emocije tuge. Nakon njih, crna 25% te u manjoj količini ljubičasta boja 9% i siva 7%. Bijela se nije koristila niti u jednom dječjem radu.

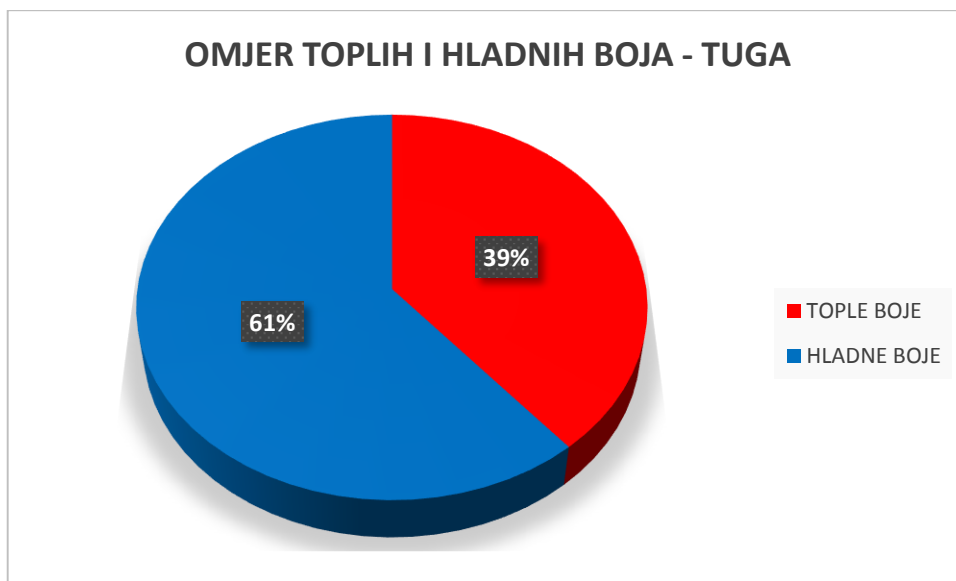
Zastupljenost toplih boja, u prikazu emocije tuge, u dječjim radovima

Grafikon 11. Zastupljenost toplih boja u prikazu emocije tuge

Rezultati istraživanja ukazuju na korištenje smeđe 36% kao najčešće korištenu toplu boju, u prikazu emocije tuge u dječjim radovima. Skoro podjednak omjer narančaste 25% i crvene 21% boje te žute boje u manjoj količini 18%. Vidi se da su korištene sve ponuđene tople boje.

Omjer zastupljenosti toplih i hladnih boja, u prikazu emocije tuge, u dječjim radovima

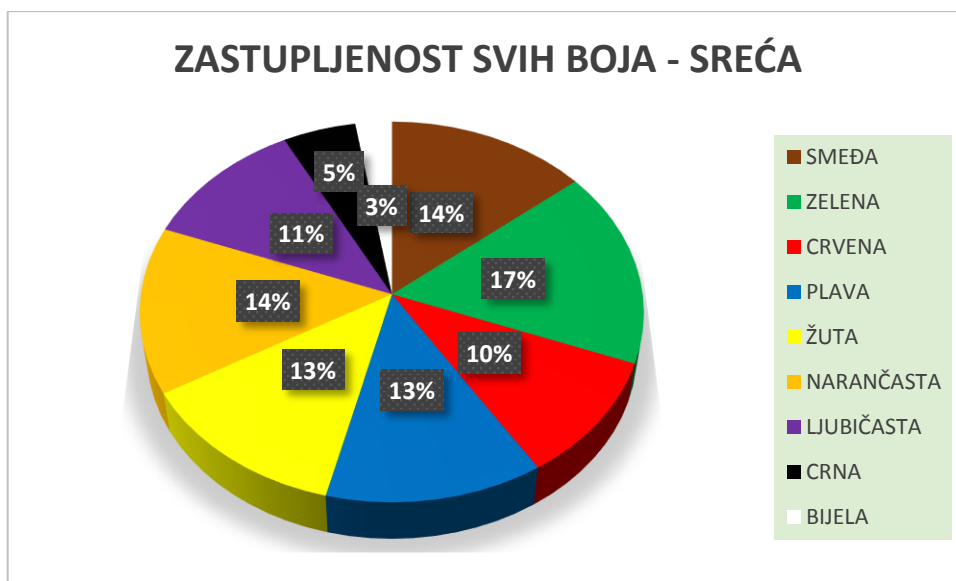

Grafikon 12. Omjer toplih i hladnih boja u prikazu emocije tuge

Rezultati istraživanja prikazuju da je u dječjim radovima, u prikazu emocije tuge, prevladala upotreba hladnih boja 61%, dok je zastupljenost toplih boja svega 39%. Na temelju dobivenih rezultata, može se potvrditi postavljena hipoteza broj 2) Prilikom prikaza emocije tuge prevladavat će hladne boje.

4) Prikaz emocije sreće i zastupljenost boja u istoj, u dječjim radovima

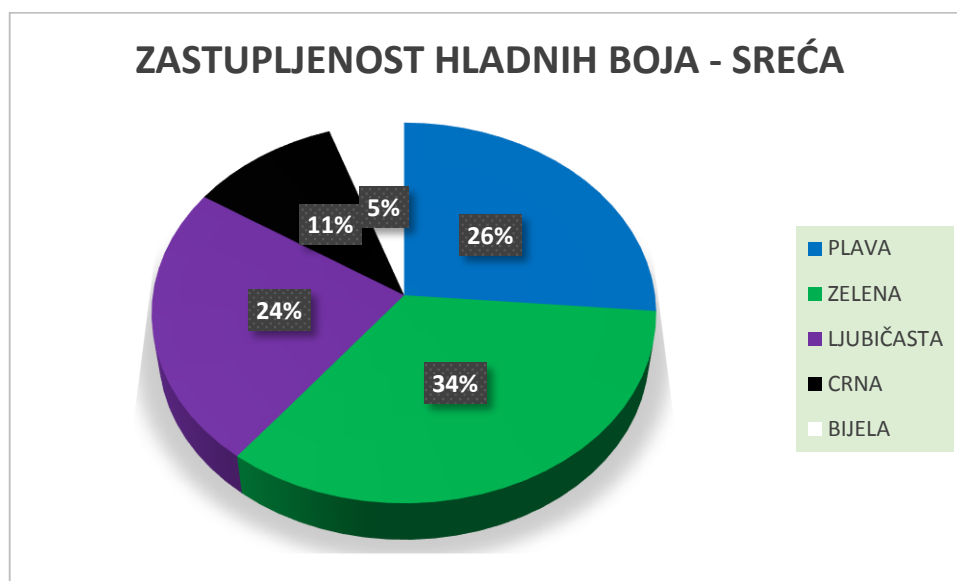
Zastupljenost svih boja, u prikazu emocije sreće, u dječjim radovima

Grafikon 13. Zastupljenost svih boja u prikazu emocije sreće

Rezultati istraživanja govore kako su se, u prikazu emocije sreće u dječjim radovima, skoro sve boje podjednako upotrebljavale. Najveću zastupljenost ima zelena boja 17%, zatim smeđa i narančasta svaka po 14%, žuta i plava 13%, ljubičasta 11% te crvena boja 10%. Učenici nisu koristili sivu, dok su se crna 5% i bijela 3% upotrebljavale u manjoj količini.

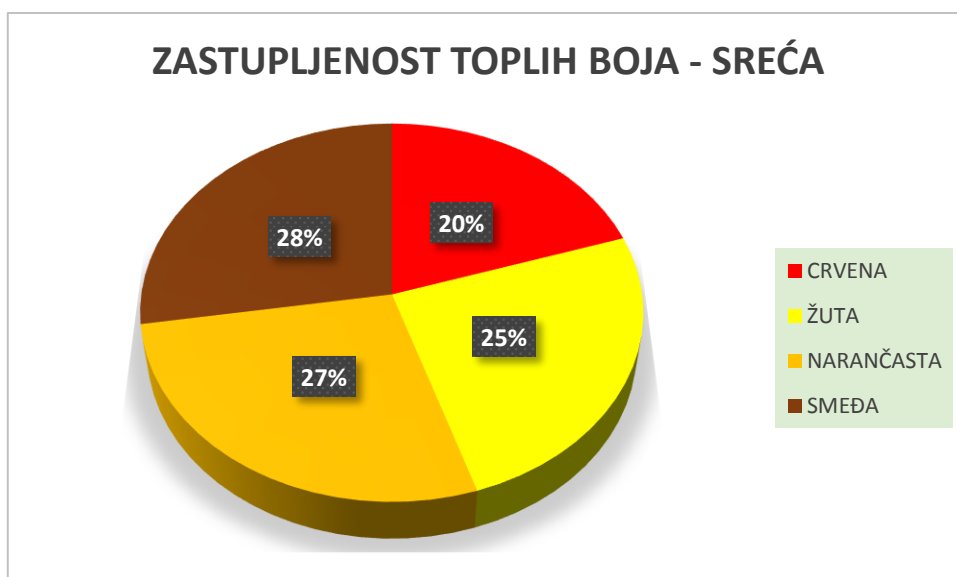
Zastupljenost hladnih boja, u prikazu emocije sreće, u dječjim radovima

Grafikon 14. Zastupljenost hladnih boja u prikazu emocije sreće

Kod prikaza emocije sreće, u dječjim radovima, u hladnim bojama najveću zastupljenost ima zelena 34%, zatim plava sa 26% i ljubičasta 24%. Crna 11% i bijela 5% su se upotrebljavale u manjoj količini, a siva se nije koristila niti u jednom dječjem radu.

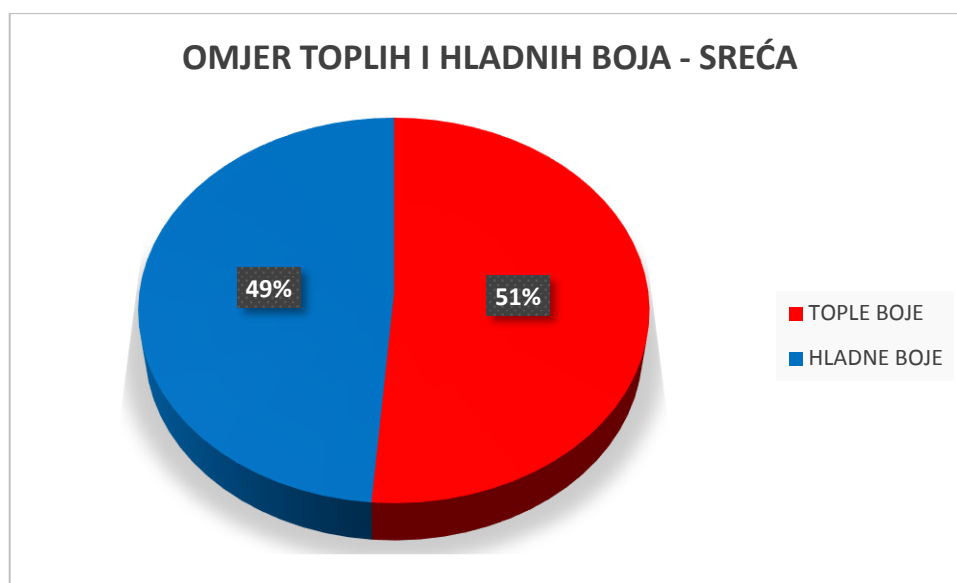
Zastupljenost toplih boja, u prikazu emocije sreće, u dječjim radovima

Grafikon 15. Zastupljenost toplih boja u prikazu emocije sreće

Prema dobivenim rezultatima, kod zastupljenosti boja u prikazu emocije sreće, vidljivo je kako su smeđa 28% i narančasta 27% boja podjednako korištene u dječjim radovima. Treće mjesto zauzima žuta boja sa 25%, a najmanje korištena boja je crvena 20%. Međutim, nije vidljiva bitna razlika u postocima između četiri navedene boje.

Omjer zastupljenosti toplih i hladnih boja, u prikazu emocije sreće, u dječjim radovima

Grafikon 16. Omjer toplih i hladnih boja u prikazu emocije sreće

Dobiveni rezultati omjera zastupljenosti toplih i hladnih boja u prikazu emocije sreće, u dječjim radovima, govore da su se tople i hladne podjednako koristile. Međutim, prevladala je upotreba toplih boja 51%, samo s 2% razlike, što je ipak dovoljno za potvrdu odnosno prihvaćanje postavljenije hipoteze broj 1) U prikazu emocije sreće prevladavat će tople boje. Zastupljenost hladnih boja, u dječjim radovima za prikaz emocije sreće, iznosi 49% .

6.5.2. Rasprava

Prema polaznoj tezi, kako većina djece pozitivne emocije povezuje s toplim bojama, a negativne emocije s hladnim bojama (Duh i Kolar, 2012), dobiveni rezultati neke tvrdnje potvrđuju, dok druge odbacuju. U provedenom istraživanju potvrdila se postavljena hipoteza, kako će u dječjim radovima za prikaz emocije sreće prevladavati tople boje. Također, potvrđene su i hipoteze vezane za emocije tuge i

straha, u kojima je navedeno da će iste u dječjim radovima, biti prikazane kroz prevladavanje hladnih boja. Međutim, kod emocije ljutnje koja se u literaturi svrstava pod negativne i povezuje s hladnim bojama, a u ovom radu s toplim bojama, može se potvrditi postavljena hipoteza broj 1) da će u emociji ljutnje prevladavati tople boje.

Hipoteze postavljene na osnovu povezanosti određene boje s određenom emocijom nisu potvrđene. Kod emocije ljutnje najveću zastupljenost, među ponuđenim bojama, nije imala crvena boja. Kao ni plava u prikazu emocije tuge te crna u prikazu emocije straha. Što ne znači da postavljene teze prema Boyatzis i Varghese (1993) nisu točne, nego se u ovom radu nisu potvrdile. Bez obzira što, crvena, crna i plava nisu najzastupljenije boje, ne može se zanemariti određeni postotak istih. Primjerice, kod emocije ljutnje, crvena boja nalazi se na trećem mjestu s ukupno 15% zastupljenosti, iza zelene i smeđe. Ukoliko se pojavnost crvene boje gleda u prikazu samo toplih boja, nalazi se na drugom mjestu s 27% zastupljenosti. Plava boja u prikazu emocije tuge korištena je podjednako kao i zelena, svaka s 18% zastupljenosti od svih ponuđenih boja. Ukoliko se ista gleda samo u zastupljenosti hladnih boja, iznosi 29% zastupljenosti, dok zelena iznosi 30%. Međutim, nedovoljno da bi se mogla potvrditi postavljena hipoteza broj 5) Plava boja bit će najzastupljenija u prikazu emocije tuge. Kod prikaza emocije straha, crna se nalazi na trećem mjestu s 14% zastupljenosti od svih ponuđenih boja. Dok se ista, ukoliko se gleda zastupljenost u hladnim bojama, nalazi na drugom mjestu sa 24%. Također, bitno je spomenuti omjer zastupljenosti crne i plave boje u prikazu emocije straha, svega 5% razlike (plava 24%;crna 29%).

Rezultati istraživanja upućuju na upotrebu smeđe i zelene boje u velikim količinama. U prikazu emocije ljutnje smeđa i zelena se nalaze na prvom mjestu zastupljenosti svih boja. Od hladnih boja zelena je najzastupljenija, kao i smeđa od toplih boja. Prilikom prikaza emocije straha, kod toplih boja smeđa je najzastupljenija, dok se u hladnim bojama zelena nalazi na trećem mjestu. U prikazu emocije tuge u dječjim radovima, od hladnih boja zelena je podjednako korištena kao i plava, a u toplim bojama smeđa je najzastupljenija. Smeđa i zelena boja prilikom prikaza emocije sreće, također su se pokazale kao najzastupljenije boje. Međutim, kod toplih boja, ne smije se zanemariti omjer smeđe s narančastom bojom, 28%:27%, jer su obje podjednako korištene. Ukoliko se gleda zastupljenost smeđe i narančaste boje od svih ponuđenih, u emociji sreće, one dijele drugo mjesto, svaka s po 14%

zastupljenosti. Kao obrazloženje za prevladavanje smeđe i zelene boje, može se nametnuti želja za realističnim prikazom drveta, kakvo je ono u prirodi.

Rezultati upotrebe crne, sive i bijele, u dječjim radovima prilikom prikaza četiri vrste emocija, kazuju kako se neke od navedenih boja, u istim nisu, ni pojavljivale. Primjerice, kod prikaza emocije sreće nema pojavnosti sive, kao ni kod emocije ljutnje, dok se u emociji tuge pojavljuje sa 4% zastupljenosti a kod straha svega 10% zastupljenosti od svih ponuđenih boja. Bijela se ne pojavljuje kod prikaza emocije tuge i ljutnje, no kod emocije straha ima je 1% , a u likovnom izrazu sreće - 3%. Uočava se da je bijela najmanje zastupljena boja u sve četiri vrste emocija. No, značajna razlika pronašla se kod upotrebe crne. U prikazu emocije sreće, crna boja se pojavljuje s 5% zastupljenosti od svih ponuđenih boja, a kod ljutnje sa 7%. U izražavanju emocija tuge i straha pojavnost crne značajno se povećala, u prikazu straha pojavnost crne je 14%, a u prikazu tuge 15%. Očekivana pojavnost crne boje u emocijama straha i tuge potvrđuje tezu prijašnjih istraživanja o njenoj povezanosti s negativnim emocijama.

U rezultatima se uočava značajna zastupljenost (uz smeđu i zelenu boju) plave kod hladnih boja te narančaste kod toplih boja (u dječjim radovima prilikom prikaza četiri vrste emocija). Naime, skoro u svim emocijama vidi se kako su ispitanici (učenici) najčešće upotrebljavali plavu i narančastu boju s obzirom na mogućnost odabiranja drugih boja, primjerice ljubičaste, crvene i žute. Jedina razlika pronašla se kod prikaza emocije ljutnje, gdje se više od narančaste upotrebljavala crvena boja.

Prilikom proučavanja dosadašnjih istraživanja povezanosti boja i emocija, može se razmotriti i razlika prema spolu, u odabiru i preferenciji određenih boja. Prema Duh i Kolar (2012), plava se smatra bojom za dječake i stoga je najčešće biraju, dok im je od toplih boja najdraža narančasta, što se jasno vidi u ovom istraživanju. Naime, u razredu u kojem je provedeno istraživanje ima više dječaka nego djevojčica. Međutim, daljnja rasprava na tu temu kao i mogućnost daljnjih istraživanja o tome, ostaje otvorena opcija nekim drugim istraživačima (studentima, profesorima, itd.)

7. ANALIZA DJEČJIH RADOVA

Prilikom realizacije nastavnog sata likovne kulture te tijekom analize dječjih radova, u završnoj fazi sata, spoznaje se kako je uvelike bitno ono što učenik sam kazuje o svom radu. Samoanaliza dječjih radova pruža djetetu mogućnost iskazati skrivene poruke i značenja, dakle ono što mi sami ne prepoznamo.

Učenik ističe što je bitno pri odabiru boja kod prikaza određenih emocija. Doznaje se kako, određena količina neke boje manje je značajna u odnosu na korištenje istih.

Upravo iz tih razloga, javila se potreba za prikazom zanimljivih učeničkih komentara na vlastite likovne uratke. Kao i razlog, zašto se tijekom obrade rezultata istraživanja, u obzir uzimala svaka korištena boja u istim.

Izdvojeni učenički radovi u prikazu neobična drveta, kroz emocije ljutnje i straha, pomoću toplih i hladnih boja.

Slika 24. N.D. (7 g.) „Neobično drvo“ (emocija ljutnje), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Komentar na vlastiti likovni uradak: „Napravila sam šareno stablo u svojoj mašti. Plava kad je ljuto, narančasta kao mrkva, žuta kao banana, crvena kao vatra, a zelena kao trava. Eto to je moje drvo iz mašte.“

Na upit zašto je deblo stabla crne boje, odgovara: „Pa tako sam ga zamislila.“ A zašto je krošnja prikazana pomoću više boja, kazuje: „Već sam rekla, kada se ljutim sva sam plava ,a kada se jako naljutim dobijem crvenu boju u licu.“

Iz istaknutog vidi se, kako djevojčici crna boja ovdje nije bitna, već su to plava i crvena boja. Iako je crvena boja zastupljena u manjoj količini, može se zaključiti da je učenici itekako značajna u emociji ljutnje.

Slika 25. R.O. (8 g.) „Neobično drvo“ (emocija ljutnje), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Učenikov komentar: „Napravio sam šareno drvo iz svoje mašte. Tu su šarene boje jer je bio ljut. Kada se drvo naljuti, ovi plodovi crvene boje aktiviraju se kao da će eksplodirati. Lišće i grane su pokidane kako i vidite.“

Uočava se kako učenik želi prikazati svaki detalj iz prvog dijela priče „Neobično drvo“. Debele linije boja; ljubičasta, žuta i zelena, kroz uočljiv smjer padanja prema tlu, sugeriraju raspadanje krošnje. Zakrivljenost linija, naslikanih smeđom bojom, upućuju na izlomljene grane, a manji broj zelenih listova, s izduženim i oštrim završetkom, sugeriraju proces opadanja lišća. Plodovi, kako ih učenik sam naziva, nacrtani su crvenom bojom u obliku kružnice s vidljivim središtem.

Iz ovog rada vidi se kako dijete odnosno učenik, uz boje, emocije prikazuje i pomoću linija te oblika.

Slika 26. V.K. (7 g.) „Neobično drvo“ (emocija ljutnje), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Učenikov komentar: „Obojao sam ga u zeleno jer je ljut jer su ga djeca gađala loptom. Lišće mu je crveno kao da je ljut.“

U ovom radu uočava se komplementarni kontrast crvena-zelena boja. Toplo-hladni kontrast; crvena i zelena, kao i smeđa s plavom i ljubičastom, što se vidi u linijama spiralnog završetka koje su u funkciji prikaza grana. Ono što se još može istaknuti je kreativan i originalan prikaz drveta. Drvo izgleda poput osobe ogrnute plaštem u statičnoj pozi, nasuprot dinamičnoj realizaciji slike. Dinamičnost prikaza iskazana je granama koje se pružaju u svim smjerovima te koje sugeriraju pokretljivost. Crveno lišće je poput vatre koja se širi na sve strane. Također, učenik emociju ljutnje iskazuje i kroz simboličan prikaz, crtanje očiju s obrvama kosih linija, a ustima usmjerenim prema dolje što ukazuje na namргоđeni/namrštени izraz lica.

Usporedba prikaza neobična drveta u emocijama ljutnje i straha

Slika 27. L.P. (7 g.) „Neobično drvo“ (ljutnja i strah), kombinirana tehnika: akvarel i flomaster (fotografirala Jasminka Bajić)

Učenik uspoređujući svoja dva likovna uratka, navodi kako je u prikazu emocije ljutnje neobično drvo u bojama; smeđa, crna, crvena, žuta i zelena, a u prikazu emocije straha prethodne boje prekrila je crna. Kazuje kako je mrak i drvo je uplašeno.

Vidi se da učenik neobično drvo, u emociji straha, prikazuje na jedan originalan i jedinstven način. Povezao je izgled neobična drveta iz prvog dijela priče i pokušao isti pretvoriti u prikaz emocije straha pomoću boja. Sve boje iz prvog dijela priče, u emociji ljutnje, prekrila je crna u prikazu emocije straha. Što se vidi u samim likovnim radovima. Iako je crna boja stavljena u prvi plan, ispod nje se naziru i druge boje.

Slika 28. L.P.(7 g.) „Neobično drvo“ (emocija straha), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Učenik objašnjava; „Ovdje sam obojao, neobično drvo, crnom i zelenom bojom jer je bilo uplašeno. Plave crte oko drveta pokazuju kako se ono trese od straha, kao i stisnuti zubi te velike oči.“

Uočava se korištenje hladnih boja, crna za krošnju, zelena i plava za deblo. Također, primjećuje se upotreba različitih linija za dočaravanje emocije straha; poput crtanja linija koje sugeriraju drhtanje stabla od straha te vidljive velike oči i stisnuti zubi. Stara poznata izreka kaže: „u strahu se velike oči“ što učenik na simboličan i snalažljiv način prikazuje u svom radu.

Izdvojeni učenički radovi u prikazu neobična drveta, kroz emocije tuge i sreće, pomoću toplih i hladnih boja.

Slika 29. L.C. (7 g.) „Neobično drvo“ (emocija tuge), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Učenica uspoređuje i govori: „Plava boja je malo tužnija i zato je drvo plavo.“

Ovdje se vidi kako učenica za prikaz emocije tuge, koristi plavu boju i samo u obrisnim linijama debla ljubičastu. Kako se u trećem dijelu priče spominje veliko drvo koje tješi neobično, učenica je isto i prikazala. Veliko drvo je dobro i pozitivno što se očituje u korištenju boja; žuta, narančasta te ljubičasta i plava u manjoj mjeri. Također, uočava se i simboličan prikaz tuge kroz slikanje suza, kao i pozitivan izraz

lica velika drveta. Tužno neobično drvo ima na pola sklopljene oči, dok veliko drvo ima oči širom otvorene.

Slika 30. M.L. (7 g.) „Neobično drvo“ (emocija tuge), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Učenik govori: „Neobično drvo je usamljeno i tužno, grane su mu savijene i crne.“

Uočava se kako učenik koristi crnu i plavu boju kako bi dočarao tužni prikaz neobična drveta. Samo je deblo smeđe, dok su savijene grane predložene gustim i debelim potezima kista crne boje. Vidljiv smjer linija, gustog crnog premaza, prema dolje sugerira savijenost grana, a mrlje plave boje simboličan prikaz plača.

Slika 31. J.J. (8 g.) „Neobično drvo“ (emocija sreće), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Učenica pojašnjava: „Ovo drvo je sretno pa se plače od sreće, a ova žuta boja je njemu sretna boja.“

Na upit: „Plačeš li i ti kada si sretna?“, djevojčica odgovara (pomalo sramežljivo, ali kroz osmijeh): „Da!“

Iako na prvi pogled neobično drvo izgleda tužno jer ima nacrtane suze, uz objašnjenje djevojčice, vidi se da nije tako. Uspoređujući emociju tuge i sreće, vidi se kako većina djece suze crtaju kod emocije ljutnje, no ova djevojčica suze povezuje i s srećom.

Djevojčica je prvo nacrtala drvo i detalje ljubičastim flomasterom, dok je iste popunjavala akvarelom uz korištenje žute i narančaste boje.

Usporedba prikaza svih četiriju emocija; ljutnja, strah, tuga i sreća u učeničkim radovima

Slika 32. F.G. (7 g.) „Neobično drvo“ (ljutnja, strah, tuga i sreća), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Učenik pojašnjava razliku u prikazima neobičnog drva kroz emocije ljutnje i straha: „Neobično drvo iz prvog dijela priče se ljuti jer su mu djeca prkosila, a kada se drvo naljuti onda mu krošnja bude u obliku vatre. Neobično drvo iz drugog dijela priče je u hladnim bojama zato što je uplašeno jer se ne snalazi u mraku.“

Uočava se razlika u korištenju toplih i hladnih boja, prilikom prikaza dvije različite emocije. Kod emocije ljutnje učenik koristi zelenu boju za popunjavanje debla, dok žutu i narančastu upotrebljava pri popunjavanju krošnje, koja je u obliku vatre. Smeđu koristi za konturu, odnosno obris stabla, kao i za teksturu unutar debla koje sugeriraju hrapavost tj. nabor kore. Slobodna linija obrisa daje osjećaj pokretljivosti i nemira. Vidi se kako učenik uz boje, vješto upotrebljava različite linije i oblike za prikaz emocije ljutnje. Kod prikaza emocije straha, za razliku od emocije ljutnje, učenik bira i upotrebljava hladne boje; plavu, crnu i sivu te u manjoj količini smeđu.

Učenik objašnjava razliku u prikazima neobična drveta kroz emocije tuge i sreće: „Drvo je obojano plavom, ljubičastom i zelenom, hladnim bojama jer je usamljeno. Grane su prazne. A kada drvo procvjeta, onda se oboji u crvenu i žutu.“

Također se, i u ovim dvjema emocijama, uočava razlika u prikazu neobična drveta kao i u korištenju toplih i hladnih boja. Vidi se kako učenik u prikazu emocije tuge koristi hladne boje, dok u prikazu emocije sreće prevladavaju tople boje, a samo je deblo sretnog stabla obojano zelenom bojom .

Ukoliko se uspoređuju sva četiri rada istog učenika, vidi se značajna razlika u prikazima istih. Od korištenja toplih i hladnih boja, smještanja, odnosno centriranja stabla, njegove veličine, do upotrebe različitih linija i oblika.

8. ZAKLJUČAK

Temeljem uvida u područje teorije o emocijama i bojama te njihove povezanosti u dječjem likovnom izražavanju, zaključuje se kako bitan utjecaj na tu povezanost ima proces odnosno faza djetetova sazrijevanja. Smatra se kako je potrebno poznavati razvoj emocija i načine njihova izražavanja, zatim razvoj dječjeg likovnog izražavanja, kao i boje u pojedinim fazama razvoja iskazivanja likovnim putem.

Kako bi dijete nesmetano moglo izražavati svoje emocije, potrebno je da ga okružuje stabilna okolina, koja razumije i pravilno usmjerava njegove potrebe.

Likovno izražavanje djeteta je odraz njegova opažanja, stoga na adekvatan način treba poticati dječji likovni izričaj i uz nenametljivo potvrđivanje vrijednosti svakog dječjeg likovnog rada, dati mu pozitivnu povratnu informaciju, kako bi i dalje slobodno stvaralo.

Kada se dijete izražava pomoću boja, ono u svoj rad unosi emocionalna (unutarnja) stanja, stoga je potrebno poznavati u kojoj je fazi psihofizičkog razvoja dijete sposobno svoje emocije prikazati pomoću boja u likovnom izražavanju. Tijekom faze intelektualnog realizma dijete je sposobno imenovati boje, kao i razlikovati njezine kromatske i tonske vrijednosti. Također, u toj fazi može pomoću boja izraziti svoje emocije, što mu uvelike olakšava samo emocionalno sazrijevanje. Isto tako, tada se javlja potreba za prikazom detalja i želja za unošenjem nečeg novog (svog) u već spoznajne, poznate oblike. No, ne smije se zanemariti djetetova želja za realnim (stvarnim) prikazom predmeta, kao što se to naslućuje u dobivenim rezultatima provedenog istraživanja. Navedeno se odnosi na veliku pojavnost smeđe i zelene boje u prikazu „Neobična drveta“ kroz četiri emocije (ljutnja, strah, tuga i sreća).

Predmet istraživanja bio je usmjeren na povezanosti emocija i boja u dječjem likovnom izražavanju, a cilj istraživanja, istražiti utjecaj četiri vrste emocija na odabir toplih i hladnih boja. Prema polaznoj tezi, kako većina djece pozitivne emocije povezuje s toplim bojama, a negativne emocije s hladnim bojama (Duh i Kolar, 2012), dobiveni rezultati neke su tvrdnje potvrdili, dok su druge odbacili. U provedenom istraživanju potvrdila se postavljena hipoteza, kako će u dječjim radovima za prikaz emocije sreće prevladavati tople boje. Također, potvrđene su i hipoteze vezane za emocije tuge i straha, u kojima je navedeno da će one u dječjim radovima, biti prikazane kroz prevladavanje hladnih boja. Međutim, kod emocije ljutnje koja se u

literaturi svrstava pod negativne i povezuje s hladnim bojama, a u ovom radu s toplim bojama, potvrdila se postavljena hipoteza da će u emociji ljutnje prevladavati tople boje.

Ističe se da, prilikom likovnog izražavanja emocija kroz boje, bitnu značajku imaju dječji komentari na vlastite uratke. Djeca sama ukazuju na ono što je njima bitno, a u tu svrhu izdvojeni su, prikazani i analizirani pojedini dječji radovi. Uočava se kako djeca u likovnom izražavanju emocija imaju potrebu koristiti doslovne značajke, poput crtanja suza koje predstavljaju tugu (Balić-Šimrak, 2012).

Rezultati dobivenog istraživanja ne bi se trebali shvatiti kao općeprihvaćeno pravilo u povezanosti emocija te toplih i hladnih boja, u dječjem likovnom izražavanju, već kao polazna teza za daljnja istraživanja. Ono što bi se moglo dodatno proučavati je, primjerice, jednako istraživanje provesti u više razreda (nekoliko prvih razreda OŠ), u svakoj budućoj generaciji prvih razreda ili uspoređivati rezultate jedne generacije (u prvom, drugom, trećem i četvrtom razredu).

9. LITERATURA

Knjige:

Belamarić, D. (1987.) *Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga

Brajša-Žganec, A. (2003.) *Dijete i obitelj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Chabot, D. i Chabot, M. (2009.) *Emocionalna pedagogija*. Zagreb: Educa.

Grgurić, N. i Jakubin, M. (1996.) *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.

Jakubin, M. (1989.) *Osnove likovnog jezika i likovne tehnike*. Zagreb: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Karlavaris, B. (1988.) *Metodika likovnog odgoja 2*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

Milivojević, Z. (2010.) *Emocije*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Oatley, K. i Jenkins, J.M. (2003.) *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Smolić-Krković, N. (1964.) *Emocije kod djece*. Beograd: Rad.

Zjakić, I. i Milković, M. (2010.) *Psihologija boja*. Varaždin: Veleučilište u Varaždinu.

Online članci:

Balić-Šimrak, A. (2010.) Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj*. [Online]16-17 (62-63/prosinac).str.2-8.Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/124737> [Pristupljeno: 15.srpanj 2016.]

Balić-Šimrak, A. (2012.)Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj*. [Online]18(68/lipanj). str. 2-5.Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/123991> [Pristupljeno: 15.srpanj 2016.]

Bognar, L. i Dubovički, S. (2012.)Emocije u nastavi. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. [Online]14(1/ožujak). str. 135-163. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/79596> [Pristupljeno:27. kolovoz 2016.]

Boyatzis, C.I. i Varghese, R. (1993.)Children s EmotionalAssociationsWhitColors. *The Journal ofGeneticPsychology*. [Online]155 (1/travanj). str. 77-85. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/15176872_Children's_Emotional_Associations_with_Colors [Pristupljeno:12. srpanj 2016.]

Duh, M. i Kolar, R. (2012.) Percepcija temeljnih emocija i boja učenika četvrtog razreda osnovne škole. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. [Online]16(3/rujan).str. 643-675. Dostupno na:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=189349

[Pristupljeno:11. srpanj 2016.]

Kalebić Maglica, B. (2007.)Uloga izražavanja emocija i suočavanja sa stresom vezanim uz školu u percepciji raspoloženja i tjelesnih simptoma adolescenata.

Psihologijske teme. [Online]16(1/prosinac). str. 1-26. Dostupno na:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=32012 [Pristupljeno:8.

rujan2016.]

Stručni rad:

Mikulić-Bošnjak, M. i Brešan, D. (2015.) Prikaz prostora u dječjem crtežu. *Metodički obzori*. [Online]10(21/lipanj). str. 21-45. Dostupno na:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=218599

[Pristupljeno:9.rujan 2016.]

Purchase, C. (2014.) Subjectiveemotionandcolour use indrawings.

UndergraduateHonorsTheses. [Online] (9/travanj). str. 2-33. Dostupno na:

http://ir.lib.uwo.ca/do/search/?q=author_iname%3A%22Purchase%22%20author_fname%3A%22Christie%22&start=0&context=674312 [Pristupljeno:11.srpanj 2016.]

Internetske stranice:

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/> :

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/istrazivanje.prikaz.htm> [Pristupljeno: 20.srpanj 2016.]

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm> [Pristupljeno:15.rujan 2016.]

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm> [Pristupljeno: 15.rujan 2016.]

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije%20slika.htm> [Pristupljeno: 15.rujan 2016.]

10. POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA

TABLICE:

Tablica 1. Primarne i sekundarne emocije (Chabot, D. i Chabot, M., 2009:40)

Tablica 2. Boje i dječji radovi u prikazu emocije ljutnje

Tablica 3. Boje i dječji radovi u prikazu emocije straha

Tablica 4. Boje i dječji radovi u prikazu emocije tuge

Tablica 5. Boje i dječji radovi u prikazu emocije sreće

SLIKE:

Slika 1. „Udarno, kružno i titrajno“ risanje (2 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016.)

Slika 2. Transparentni prikaz, olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 3. „Nogomet“ (8 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 4. „U prometu“ (5 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 5. Likovi prevaljeni u ravninu papira, olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 6. „Kuća u nizu“ (8 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 7. „Ulica“ (7 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 8. Obrnuta perspektiva, olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 9. „Obitelj za stolom“ (6 g.), olovka (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 10. „Motiv iz Zagreba“ (11 g.), lavirani tuš (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/predavanja.htm>, preuzeto 9.09.2016)

Slika 11. „Spektar boja“ (<https://zanimljivaumetnost.files.wordpress.com/2012/10/1.gif>, preuzeto 10.09.2016)

Slika 12. Degradacija crvene boje (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

Slika 13. Ostwaldov krug čistih boja (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

Slika 14. Sekundarne boje (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

Slika 15. Tople i hladne boje (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

Slika 16. Komplementarni parovi (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/boja.htm>, preuzeto 10.09.2016)

Slika 17. Joan Miro, „Osobe na crvenoj zemlji“ (1938), ulje na platnu (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije%20slika.htm>, preuzeto 11.09.2016.)

Slika 18. Vincent van Gogh, „Autoportret“ (1889), ulje na platnu (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije%20slika.htm>, preuzeto 11.09.2016.)

Slika 19. Ljubo Ivančić, "Riblja kost i tava"(1959), ulje na platnu (<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije%20slika.htm>, preuzeto 11.09.2016.)

Slika 20. „Neobično drvo“ kroz prikaz emocije ljutnje (7 i 8 g.), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 21. „Neobično drvo“ kroz prikaz emocije straha (7 i 8 g.), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 22. „Neobično drvo“ kroz prikaz emocije tuge (7 i 8 g.), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 23. „Neobično drvo“ kroz prikaz emocije sreće (7 i 8 g.), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 24. N.D. (7 g.) „Neobično drvo“ (emocija ljutnje), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 25. R.O. (8 g.) „Neobično drvo“ (emocija ljutnje), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 26. V.K. (7 g.) „Neobično drvo“ (emocija ljutnje), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 27. L.P. (7 g.) „Neobično drvo“ (ljutnja i strah), kombinirana tehnika: akvarel i flomaster (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 28. L.P.(7 g.) „Neobično drvo“ (emocija straha), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 29. L.C. (7 g.) „Neobično drvo“ (emocija tuge), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 30. M.L. (7 g.) „Neobično drvo“ (emocija tuge), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 31. J.J. (8 g.) „Neobično drvo“ (emocija sreće), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Slika 32. F.G. (7 g.) „Neobično drvo“ (ljutnja, strah, tuga i sreća), kombinirana tehnika: akvarel i flomasteri (fotografirala Jasminka Bajić)

Grafikoni:

Grafikon 1. Zastupljenost svih boja u prikazu emocije ljutnje

Grafikon 2. Zastupljenost hladnih boja u prikazu emocije ljutnje

Grafikon 3. Zastupljenost toplih boja u prikazu emocije ljutnje

Grafikon 4. Omjer toplih i hladnih boja u prikazu emocije ljutnje

Grafikon 5. Zastupljenost svih boja u prikazu emocije straha

Grafikon 6. zastupljenost hladnih boja u prikazu emocije straha

Grafikon 7. zastupljenost toplih boja u prikazu emocije straha

Grafikon 8. Omjer toplih i hladnih boja u prikazu emocije straha

Grafikon 9. Zastupljenost svih boja u prikazu emocije tuge

Grafikon 10. zastupljenost hladnih boja u prikazu emocije tuge

Grafikon 11. Zastupljenost toplih boja u prikazu emocije tuge

Grafikon 12. Omjer toplih i hladnih boja u prikazu emocije tuge

Grafikon 13. Zastupljenost svih boja u prikazu emocije sreće

Grafikon 14. Zastupljenost hladnih boja u prikazu emocije sreće

Grafikon 15. Zastupljenost toplih boja u prikazu emocije sreće

Grafikon 16. Omjer toplih i hladnih boja u prikazu emocije sreće

11. SAŽETAK

Ponekad svi imaju poteškoće u izražavanju vlastitih emocija, pogotovo na verbalan način. Emocije se često više i lakše nego riječima izražavaju pomoću određenih pokreta i izraza lica. Također, likovno izražavanje nevizualnih poticaja, pruža mogućnost izražavanja emocija bojom, oblikom i linijom. Kako bi se spoznale i razumjele tuđe emocije, primarno je poznavati vlastite te ih znati izraziti na adekvatan način.

Kroz likovno izražavanje bojama djeca se mogu osloboditi negativnih emocija i pokazati one ugodne, što im uz razvitak kreativnosti olakšava i samo emocionalno sazrijevanje i viši stupanj emocionalne inteligencije. U tom procesu treba voditi računa o poznavanju razvojnih faza dječjeg likovnog izražavanja.

U ovom radu i istraživanju, pažnja je usmjerena na povezanost boja i emocija u dječjem likovnom izražavanju. Istražio se utjecaj određenih emocija (sreće, tuge, ljutnje i straha) na odabir toplih i hladnih boja u dječjim radovima, izražene kroz prikaz „Neobična drveta“ iz priče koja je djelo autorice ovog istraživanja. Namjera je bila utvrditi zastupljenost toplih i hladnih boja te pojavnost određene boje u navedenim emocijama. Rezultati su pokazali da većina učenika pozitivnu emociju sreće povezuje s toplim bojama, a negativne emocije (tugu i strah) s hladnim bojama. Emociju ljutnje, iako se svrstava pod negativne, učenici su povezali s toplim bojama. U rezultatima se uočava značajna zastupljenost, uz smeđu i zelenu boju, plave kod hladnih boja te narančaste kod toplih boja.

Kako dječji radovi ne bi bili rezultat subjektivnog doživljaja i opažanja, napravila se analiza dječjih radova koju prate iskazani učenički komentari i značenja vlastitih uradaka.

Ključne riječi: boja, emocije, djeca, likovno izražavanje

12. SUMMARY

Everybody sometimes have difficulties in expressing their own emotions, especially verbally. Emotions are more often and easier expressed using certain movements and facial expressions than words. Moreover, artistic expression of non-visual stimuli allows for the possibility of expressing emotions using colour, shape and line. In order to learn and understand other people's emotions it is primarily necessary to know your own and know how to express them adequately.

Through artistic expression using colours, children can get rid of negative emotions and show the pleasant ones which allows them not just to develop creativity but also facilitates emotional maturity and a higher degree of emotional intelligence. In that process you need to be acquainted with the development stages of artistic expressions in children.

In this thesis and research the attention is focused on the connection between colours and emotions in children's artistic expression. The research deals with the influence of certain emotions (happiness, sadness, anger and fear) on choosing warm and cool colours in children's drawings which were expressed through drawings of "An Unusual Tree" which was taken from the story whose author is also the author of this research. The intention was to determine the representation of warm and cool colours and incidence of certain colours in the said emotions. The results have shown that most of the students connects the positive emotion of happiness with warm colours and negative emotions (sadness and fear) with cool colours. Emotion of anger, although it is a negative one, students connect with warm colours. The results have shown a substantial representation of brown, green and blue in cool colours and orange in warm colours.

In order for the children's works not to be a result of a subjective experience and observations, an analysis of children's works was done which is accompanied with pupils' commentaries and meanings of their own works.

Key words: colour, emotions, children, artistic expression